cd650

TARİH Dünyası

Tarih Haberleri

★ Bu sene ilk defa olarak Paris'de milletlerarası bir arşiv kongresi toplanacaktır. 23 Ağustostan 26 Ağustosa kadar devam edecek olan bu kongreye Türkiye de dâvet edilmiştir. Kongre umumî kâtibi geçenlerde Başbakanlığa müracaat ederek gönderdiği suallerin cevaplandırılmasını ve Türk arşivlerinin miktar ve mahiyetlerini sormuştu. İkinci bir mektupla da kongrede Türk hükûmetinin iki murahhasla temsil edilmesini istemiştir. Başbakanlık Türkiye'deki eski vesikaların durumlarını tetkik ve bunların yerlerini, bugünkü durumlarını tesbit ettirmeye başlamıştır.

İstanbul'da ve vilâyetlerde henüz tasnif edilmemiş ve Arşiv Umum Müdürlüğü tarafından el konulmamış bir çok vesikalar bulunduğu anlaşılmıştır. Bunların başında Sultan Ahmed'de eski çadır mehterler kasrının içindeki tarihî evrak gelmektedir. Bunlar ve Posta ve Telgraf İdaresinin vesikları da Arşiv Umum Müdürlüğü emrine devredilecektir. Başbakanlık bunların bir arada toplanması için ya yeni ve modern bir bina yaptıracak veyahut bunları eski ve metrûk âbidelerden birisinde toplattıracaktır.

Kongreye gidecek murahhaslar henüz tesbit edilmiş değildir.

Bulgaristan'a okkası 3 kuruş on paraya satılan tarihî evrakı yakalatmış ve eski ve tarihî vesikalarımızın bir araya toplanılarak muhafazalarını sağlamak suretiyle Türk Arşivinin kurulmasına büyük hizmelter eden muharrir arkadaşlarımızdan İbrahim Hakkı Konyalı'nın da kongreye gönderilmesi esas itibariyle kararlaşmış gibidir.

★ Müzeler Umum Müdürlüğü, Konya'daki tarihî ve meşhur Alâaddin camiini esaslı bir surette tâmir ettirmeye karar vermiş, vilâyetin ayırdığı tahsisata müthim miktarda bir para ekliyerek işe başlamıştır. Mâbedin şark tarafındaki duvar yer yer çatlamış, tehlikeli bir durum almıştı. Ayrıca içinde Selçuk hükümdarlarının mumyaları bulunan Sultan Alâaddin türbesi de esaslı bir surette tamir edilecektir.

★ Edhem Paşazade Hamdi Bey merhum tarafından Fâtih'in çinili köşküyle Topkapı Sarayı arasına etekler dolusu altın harcanılarak Yunan mi'marı tarzında yapılan âsarı-atika müzesi fena ve çürük malzeme ile yapıldığı için yer yer çökmeler ve patlamalar başlamıştı. Geçen gece sabaha yakın, müzenin sağ cenah kolunun muazzam bir mermer korneji çökmüş, altında bulunan bir büst, bir lâhidi de parçalamıştır. Müzeler Umum Müdürlüğü, binanın böyle çökme tehlikesi gösteren yerlerini tetkik ettirmeye karar vermiştir.

★ Millî Eğitim Bakanlığı müze müdürlüklerine, yüksek tahsil görmüş ve müzecilikte ihtisas yapmış kıymetli elemanların tayin edilmesini kararlaştırmıştır. İlk mektep hocalığından gelen, müzecilikle hiç alâkası olmayanlar yerlerine iade edileceklerdir.

★★

KAPAK RESMİMİZ

Tepedelenli Ali Paşa sevgilisi Vasiliki ile

(Tablo Topkapı Sarayı Müzesinde)

★★

TARİH Dünyası

15 günde bir çıkar

★ Yıl: 1 — Sayı: 4 1 Haziran 1950 ★ Sahipleri: Niyazi Ahmet Banoğlu - İ. Atis ★ Yazı işlerini fiilen idare eden: Niyazi Ahmet Banoğlu ★ İdarehane: İstanbul, Nuruosmaniye cad. No. 57, Şaka Matbaası 3 üncü kat, Telefon: 21649 ★ Abone şartları: Seneliği 12, altı aylığı 6 lira. Nüshası 50 kuruştur ★ Dizildiği ve basıldığı yer: ŞAKA Matbaası, İstanbul.

Tarih Haberleri

★ Bu sene ilk defa olarak Paris'de milletlerarası bir arşiv kongresi toplanacaktır. 23 Ağustostan 26 Ağustosa kadar devam edecek olan bu kongreye Türkiye de dâvet edilmiştir. Kongre umumî kâtibi geçenlerde Başbakanlığa müracaat ederek gönderdiği suallerin cevaplandırılmasını ve Türk arşivlerinin miktar ve mahiyetlerini sormuştu. İkinci bir mektupla da kongrede Türk hükûmetinin iki murahhasla temsil edilmesini istemiştir. Başbakanlık Türkiye'deki eski vesikaların durumlarını tetkik ve bunların yerlerini, bugünkü durumlarını tesbit ettirmeye başlamıştır.

İstanbul'da ve vilâyetlerde henüz tasnif edilmemiş ve Arşiv Umum Müdürlüğü tarafından el konulmamış bir çok vesikalar bulunduğu anlaşılmıştır. Bunların başında Sultan Ahmed'de eski çadır mehterler kasrının içindeki tarihî evrak gelmektedir. Bunlar ve Posta ve Telgraf İdaresinin vesikları da Arşiv Umum Müdürlüğü emrine devredilecektir. Başbakanlık bunların bir arada toplanması için ya yeni ve modern bir bina yaptıracak veyahut bunları eski ve metrûk âbidelerden birisinde toplattıracaktır.

Kongreye gidecek murahhaslar henüz tesbit edilmiş değildir.

Bulgaristan'a okkası 3 kuruş on paraya satılan tarihî evrakı yakalatmış ve eski ve tarihî vesikalarımızın bir araya toplanılarak muhafazalarını sağlamak suretiyle Türk Arşivinin kurulmasına büyük hizmelter eden muharrir arkadaşlarımızdan İbrahim Hakkı Konyalı'nın da kongreye gönderilmesi esas itibariyle kararlaşmış gibidir.

★ Müzeler Umum Müdürlüğü, Konya'daki tarihî ve meşhur Alâaddin camiini esaslı bir surette tâmir ettirmeye karar vermiş, vilâyetin ayırdığı tahsisata müthim miktarda bir para ekliyerek işe başlamıştır. Mâbedin şark tarafındaki duvar yer yer çatlamış, tehlikeli bir durum almıştı. Ayrıca içinde Selçuk hükümdarlarının mumyaları bulunan Sultan Alâaddin türbesi de esaslı bir surette tamir edilecektir.

★ Edhem Paşazade Hamdi Bey merhum tarafından Fâtih'in çinili köşküyle Topkapı Sarayı arasına etekler dolusu altın harcanılarak Yunan mi'marı tarzında yapılan âsarı-atika müzesi fena ve çürük malzeme ile yapıldığı için yer yer çökmeler ve patlamalar başlamıştı. Geçen gece sabaha yakın, müzenin sağ cenah kolunun muazzam bir mermer korneji çökmüş, altında bulunan bir büst, bir lâhidi de parçalamıştır. Müzeler Umum Müdürlüğü, binanın böyle çökme tehlikesi gösteren yerlerini tetkik ettirmeye karar vermiştir.

★ Millî Eğitim Bakanlığı müze müdürlüklerine, yüksek tahsil görmüş ve müzecilikte ihtisas yapmış kıymetli elemanların tayin edilmesini kararlaştırmıştır. İlk mektep hocalığından gelen, müzecilikle hiç alâkası olmayanlar yerlerine iade edileceklerdir.

★★

KAPAK RESMİMİZ

Tepedelenli Ali Paşa sevgilisi Vasiliki ile

(Tablo Topkapı Sarayı Müzesinde)

★★

TARİH Dünyası

15 günde bir çıkar

★ Yıl: 1 — Sayı: 4 1 Haziran 1950 ★ Sahipleri: Niyazi Ahmet Banoğlu - İ. Atis ★ Yazı işlerini fiilen idare eden: Niyazi Ahmet Banoğlu ★ İdarehane: İstanbul, Nuruosmaniye cad. No. 57, Şaka Matbaası 3 üncü kat, Telefon: 21649 ★ Abone şartları: Seneliği 12, altı aylığı 6 lira. Nüshası 50 kuruştur ★ Dizildiği ve basıldığı yer: ŞAKA Matbaası, İstanbul.

Babası Veli Paşa gibi Yanyada Derebeylik idaresi kurarak isyan eden Tepedelenli Ali Paşanın karakteristik bir resmi (Topkapı Sarayı Müzesinde)

Tepedelenli Ali Paşanın Ölümü

Yazan:

Ali Kemali AKSÜT

1820 yılında Mora Valisi Veli Paşanın İstanbulda silâhdarı ve kethüdası Başo Beye bir kurşun atılmıştı. Tezvir için hiç bir fırsatı kaçırmıyan Hâlet Efendi bunu da Tepedelenli'nin İstanbula göndermiş olduğu iki Arnavudun eseri suretinde göstererek Sultan Mahmudun Ali Paşaya karşı iğbirarını bir kat daha arttırdı. Padişah, *«Mansabına kanaat ettiği takdirce hakkında âhar güne irademiz yoktur... Vezirim hakkında olan tefevvühat indimde mesmu değildir. Avlonya maddesinde hatt-ı hümayunumu isga etmediğinden biraz gücendim.»* dediği halde Hâlet Efendiye aldānmaktan kurtulamamış, vezirine harb açmıştı. Sebebini de şu hatt-ı hümayunda belirtmişti: *Cenâb-ı Kaadir-i Mutlak'ın avn-ü inayetiyle ber-vech-i sühulet bitmesini memul ederim. Zira bu kadar fezahat etmişken müsamaha eyledim. Âkıbet cibilletinde olan hıyaneti ızhâr edip namus-i saltanatımıza dokundu. Ben dahi Cenâb-i Kahhar-i Müntakim'e havale eyledim. İnşaallah ettiklerini bulur. Hemen memur olan vüzera gayret ve sebat etsünler, Huda kerimdir. 22 S. 1235». (1820)*

O zamana kadar *«Sultan Mahmud'un korkusu canıma tesir etti,»* diyen ve Pâdişahına bir düziye sadakat teminatı veren Ali Paşa, üzerine asker gönderildiğini görünce, siyasetin tamamiyle değiştiğini anladı, çarpışmanın zarurî olduğuna hükmetti ve

Hurşid Paşa ile diğer vezirlerin kuvvet ve satvetinden bahsedenlere:

Oh, ne biçim paşalar, o ne pis maskaralar
Cebimdedir hepsi de sanki tam kalp paralar

yolunda hicivlerle onları istihfaf etmeğe başladı.

Hurşid Paşa Tepedelenli ile çarpışmaya başlayınca çetin bir muhasımın karşısında bulunduğunu anladı; yıpratmakla beraber, onu teslime mecbur edemiyordu. Ne yapmalıydı?

İhtiyar Çerkes hile yoluna sapmayı düşündü. Tepedelenliye vaidlerde bulundu. Fakat her hâdiseyi şüphe ile karşılamak itiyadında olan Tepedelenli, teklifleri reddediyor, «Yılan yine o yılandır» diyerek, kendi sadık adamları ile mukavemete devam edeceğini açıkça bildiriyordu.

Bâbıâlî âciz kalmıştı. Tepedelenli gailesinden kurtulmak istiyordu. O sırada Marko Boçaris adlı sergerde «*Asakir-i Şâhâne*»*yi* Yanya'nın 15-20 kilometre dolaylarında mağlûp etmiş olduğu için, Ali Paşanın hükümran olduğu topraklara müteallik isteklerini de kabul edecekti.

Fakat Hurşid Paşa'nın kuvvetleri arttırıldıktan sonra, Ali'ye müzahir gibi görünen Arnavudların ona katılmaktan yahut yardım etmekten vazgeçtikleri duyulunca, Anadoluda enterne edilmiş olan Ali'nin oğulları Muhtar ve Veli Paşalarla Veli Paşanın oğlu Mehmed, Hâlet Efendinin tesiriyle, vakit geçirilmeden, öldürüldüler. Başları İstanbula getirilerek teşhir olundu. Mehmedin başını kendisine gösterdikleri zaman II. Mahmud, tarihin en budalaca sözünü sarfetmiş: «Ben onu babası gibi yaşlı sanıyordum; yazık ki bu kadar güzel bir çehreye kıymışım» demiştir.

Tepedelenli bunu da haber almıştı. Yaralı yüreğiyle hınç ve kin içinde tutuşuyordu. Fakat (Kastro) dedikleri kaledeki askerler arasında şiddetli bir sinir buhranı havası esiyor, Hurşid Paşanın teklifleri, vaidleri sinirleri büsbütün gerginleştiriyordu.

1238 (M. 1822) de Ali Paşanın Kastroda yalnız 100 askeri kalmıştı. Bunlar muhafaza vazifesi için hiç de kâfi değildi. Bir gece Hurşid Paşanın askerleri kalenin dış avlusuna girmeğe muvaffak olmuşlardı. Bunun üzerine Ali Paşa 20 adamiyle birlikde «*Baruthane*»*ye* iltica etti ve bir ikinci kaÇamî adlı, fedakâr ve sadık genç bendesine tevdi etti. Selim, elinde bir meş'ale ile, ana kapıyı bekliyor ve işaret verildiği anda kaleyi berhava etmeğe âmâde duruyordu.

Ali Paşanın bir çok adamları ya hastalanmışlar, yahut kaçmışlardı. Hattâ topçu kumandanı emekdar Karetto bile Hurşid paşa tarafına geçmişti.

Hurşid Paşa talihini bir daha denemek istedi: Ali'ye mahrem olarak bir elçi gönderdi, teslim olduğu takdirde Bâbıâlinin kendisini resmen affedeceğini bildirdi. Elçiyi barut fıçılarının yığılı bulunduğu mahzende kabul eden, belindeki kuburu çekip barut fıçılarının birine ateş eder gibi davranarak elçinin telâş ve heyecanına karşı kahkaha ile gülen Ali Paşanın mukabil teklifi şu idi: «Hurşid Paşanın askeri dış kale civarından çekilsin ve kendisine af fermanı getirilsin. Bu şart yerine gelince itaat edecek ve Anadoluda münzevî bir hayata razı olacaktı. Aksi takdirde kendisini ve oturduğu kaleyi havaya uçuracaktı.»

14 Kânunusani 1822 de Hurşid Paşa Tepedelenliye tekrar bir haber göndererek af fermanının İstanbulda hazırlanmakta olduğunu ve bu arada kendisi ile bir görüşme yapmak istediğini bildirdi. Tepedelenli tam bir gün düşündükten sonra, görüşmeyi ve göldeki adanın mülâkata zemin olması teklifini kabul etti.

Ertesi sabah, Kastro'yu terketmeden önce Selim Çamî'yi çağırarak şu tenbihte bulundu: «Kale sana emanettir; şu elimdeki tesbihi görmedikçe teslim etmiyeceksin. Beni adada öldürürlerse kaleyi mutlaka havaya uçur. Sonra çok sevdiği torununa, Velinin oğlu İsmaile dönerek yanağını okşadı, mahsurların kumandasını ona verdi, İçlerinde Atanas Vaya da bulunan 12 adamını yanına alarak, narin ve levent boyu, topuklarına inen lepiska saçları, koyu mavi gözleriyle yıllardanberi kalbine hâkim olan Vasiliki'nin, bu işve ve cilve perisi Arnavut güzelinin koluna dayanarak adadaki küçük *Pandeleimon* manastırına gitti.

Biraz rahatsız olduğu behanesiyle mülâkata gelmiyen Hurşid Paşa, Tepedelenliyi avutmak üzere adaya türlü türlü yiyecek maddeleriyle bir saz takımı gönderdi. Her ziyârete gelen de Padişahın onu affettiğini söylüyordu. Fakat Ali, hep kaçmayı düşünmekle meşguldü.

Nihayet Hurşid Paşa, Padişahtan al fermanının geldiği haberini yolladı. Ancak fermanın alenen okunmasından önce, paşanın Sultana resmen itaat ettiğini isbat için kaleyi de teslim etmesi ve Selim Çami'ye bu yolda emir vermesi lâzım geldiğini bildirdi. Tepedelenli bu şarttan hemen şüphelenerek Kosta Boçaris'i çağırdı, Selim Çami'ye kaleyi uçurması için haber iletmesini söyledi. Ne çare ki Kastro her yandan muhasara edilmiş, oraya yaklaşmak imkânı kalmamıştı. Boçaris bunu açıklıyarak, emri yerine getirememek zorunda olduğunu söylüyordu.

Bunun üzerine elçi Hasan Paşaya dönen Tepedelenli: «Selim benden parola almadıkça kaleyi vermez; bu parolayı ise ancak benim adamım ona ulaştırabilir» dedi. Elçi kırk dereden su getirerek Aliyi kandırmağa çalıştı. Nihayet Ali Paşa, hakikaten, inandığı için mi, yoksa sonu ölüm de olsa artık sükûna muhtaç olduğundan mı, bilinmiyor, cebinden anber tesbihini çıkararak elçiye uzattı: Kendisi ve bütün servet ve şöhreti bu parola ile bitecekti.

Tesbih, önce Hurşid Paşaya, oradan da, bir kaç dakika sonra kurşuna dizilecek olan, sâf ve sadık Selim Çamî'ye gitti. Kale Hurşid Paşanın eline geçti.

Ali Paşa, bütün gün Padişahın fermanını getirip kendisine okumalarını bekledi. Heyecanlı ve sarı çehresiyle yorgun yorgun, manastırın üst katındaki sofaya çıkarak, derin düşünceler içinde uzandı.

Akşam üstü idi, Köse Mehmed Paşanın idaresinde 30 asker kayıkla adaya yanaştılar, manastırın avlusuna çıktılar. Ali Paşa bunları görünce fermanın getirilmediğini derhal anladı:

— Paşa, bu ne haldir? Olduğun yerde dur! diye bağırdı.

Mehmed Paşa: «İşte ferman budur» diyerek koynundan bir kâğıd çıkardı ve hemen, adamlariyle birlikte, koşarak manastırın merdivenlerine geldi.

Kuşağından tabancayı çeken Tepedelenli, Mehmed Paşa'ya iki el ateş etti, onu avucundan yaraladı. Ali de sol kolundan yaralanmıştı. Adamları hemen başbuğlarının etrafını alarak ateşe başladılar ve gelenleri avluya sürdüler. Fena halde yaralı olan Tepedelenli'yi sofaya aldılar ve pencereden ateşe devam ettiler.

O sırada, kendini pek az evvel terkeden Elmas Boño'nun sesini duyan Ali Paşa, yattığı yerden, bağırdı:

— Elması vurun, vurun haini!

Silâh düellosu devam ederken, Mehmed Paşanın adamlarından bir kaçı Ali Paşanın bulunduğu sofanın tam altındaki odaya girmişler ve kumandanlarının emriyle, zaten araları parmak girecek kadar açık ve dayanıksız tahtalardan yapılmış tavana ateş etmeğe başlamışlardı. Tepedelenli kasığından da ağır surette yaralandı. Kan kaybediyordu. Hiyanete kurban olduğunu kendilerine söylerken ruhunun bütün iştiyakiyle sevgilisini, Venüsle dahi kıyasa tenezzül etmediği Vasiliki'yi düşünüyordu. Atanas Vaya'ya seslendi:

— Vasiliki'yi canlı teslim etmeyin, öldürün ve sonuna kadar dayanın.

Bunlar Tepedelenlinin son sözleriydi.

Askerler nihayet sofaya girerek manastırdakileri esir aldılar ve Ali Paşanın kafasını kesip gümüş bir tepsiye koyarak Hurşid Paşaya götürdüler. Paşanın gözleri yaşardı. Ne de olsa bu acı maceranın kahramanını kanlı sakalı ve buruşuk yüzü ile bu tepside görmek en katı yürekleri bile incitecek bir manzara idi.

Bir ay sonra, Tepedelenlinin başını İstanbulda da teşhir ettiler, sonra Silivri kapısı yanındaki mezarlığa, oğullarının yanına gömdüler.

Ali Paşa'nın ölümünü hazırlıyanlara Sultan Mahmud çok mükâfatlar verdi: Onun ölümü ile Yunan ihtilâlinin yatıştığına inanmıştı çünkü.. Heyhat!

— Ali Paşa kaymeni.

Ali Kemali AKSÜT

Tarih Dünyası'nın Notu:

Yazıda kısaca bahsedilen Tepedelenli'nin karısı ve sevgilisi Vasiliki, tarihin meşhur güzellerindendir. Ali Paşa, Vasiliki'yi, evvelden sarayına aldırmış olduğu babasının delâleti ile getirtmişti. Vasiliki, Filak kazasının Plisinte köyündendi. Yanyaya 17 yaşında gelmişti. Ali Paşaya şiddetle bağlı idi. Ali Paşa da onu şiddetle seviyordu. Vasiliki'nin dinini değiştirmemesini kabul etmiş ve hattâ sarayında ibadet etmesi için bir küçük kilise bile yaptırmıştır. Güzelliği dillere destandı.

TEPEDELENLİ

Nasıl bir oyunla ele geçirilmişti?

Ali Paşanın nasıl öldürüldüğüne dair Hurşid Paşanın arzıdır:

Ago Mühürdar ve Tahir Abbas Beşkuyularda Devleti Aliyeye dehalet edip Yanya'ya celb olunduktan sonra maktul-ı merkum ile kaleye sığınmış Toska Arnavudlarının celblerine gerek merkumlar gerek Avlonya sancağı mutasarrıfı mirmirandan Ömer Paşa vasıtasile teşebbüs olunmuş ve Gega tayfasına da Pirzirin Mutasarrıfı mirimirandan Mehmed Paşa vasıta kılınmış olduklarından iki tayfanın tarafı devlete dehalet ederek 1237 senesi Rebiulâhırın yirmi yedinci günü kale tarafımdan zaptolunmakla Tepedelenli elli kadar adamı ile iç kaleye kapanmış ise de artık hayattan me'yus olmuş idüğinden bilcümle emval ve eşyasını cebehanesinin olduğu yere vaz' ve kendisi ve (Tanaşvaya) ve menkûhesi (Vasiliki) nam nasraniye ve (Fehim) namında bir Arnavud ve bir kaç köle ile orada ikamet ederek emniyeti şâmil hattı hümayun isterim yahut cebehane ile atarım.. zeminlerinde haber göndermekle kendisi cebehane üzerinde iken ol vechile hattı şerif celbinin ricasına cesaret edemem amma kendisi odaya çıkıp iç kaleyi de teslim ederse o vakit matlûbu üzere taahhüd ederim, yoksa başka türlü imkânı yoktur, cevabı kat'îsile mukabele olunmuş ve üç beş gün böyle geçmiş ve her ne hal ise tarafımızdan emniyet verilmek ve adada kimse kalmayıp yirmi beş kadar adam ile geçmek, bir silâhdarım da beş nefer adam ile rehin tarikile yanında ikamet etmek üzere adaya çıkmağa razı olmuş idüğinden rey maddesinden sarfınazar olunarak fakat kendisi Devleti Aliyeden rica edip kurtarmak için taahhüdname gönderilmiş ve bu taahhüdnameye de amel etmeyip yarınki gün geçmezse artık kurtulmaktan ümidini kessin diyerek haber gönderildiğinden başka silâhdarım kulları ve Tepedelenlinin bazirgânbaşısı ve itimad gerdesi olup iş görmek için mukaddemce taşra çıkarmış olduğu bir yahudi de vasıta kılınmış olduğundan Cemaziyelevvelin sekizinci günü Tepedelenli yirmi kadar adam ile silâhdarım bunları adaya geçirmiş ve geçmeden evvel askerden tahliye edilmiş ise de geçtikten sonra adaya bir çok asker yerleştirilmiş ve hazinedarımız da kayıklarla bahren tayin olunarak muhafazasına birkaç gün bu vechile dikkat olunmuş olup ancak iç kaleyi bize teslim etmeyip mezkûr (Tanaşvaya) ve merkum Arnavudu otuz kadar adam ile cebehane üzerinde bırakmış ve kendisine bir zarar gelirse cebehaneye ateş etmeleri için muahede etmiş olduğundan ve bunlar iç kalede iken Tepedelenli idam olunsaydı cebehaneye ateş verecekleri tebeyyün etmiş olduğundan bunları da kaleden çıkarmak için birkaç gün daha geçmiş, nihayetülemir bizim mukavelemiz iç kaleyi de bize teslim etmekti.. Eğer bunlar cebehaneden çıkmazlarsa ne olacaksa olacak diye Tepedelenliye Çarhacı Ali Paşa ve Hasan Paşa ve Mora Valisi Mehmed Paşalar ile kat'î cevap gönderilmiş olduğuna binaen Cemaziyelevvelin on ikinci günü saat onda iç kale dahi zapt ve teshir olunarak cebehanede olan sekiz yüz varil siyah barut ile yüz elli sandık fişengin çıkarılmasına başlanmış ve ertesi günü yedi sularında barut ve fişenkler tamamen çıkarıldıkta Tepedelenlinin idamına ve ele geçirmiş olduğu nukud ve zîkymet eşyanın temhirine Mora Valisi Mehmed Paşa gönderilmiş ve kale içinde olan malının mühürlenmesine de esbak İnebahtı Mutasarrıfı Hasan Paşa ile Dîvan kâtibimiz gönderilmiş olmakla tenbihim gibi Hasan Paşa ve Divan kâtibi iç kaleye gidip mahzen ve odalar mühürlenmiş ve Mehmed Paşa silâhdarımızla bilittifak saat on birde Tepedelenliyi idam ve malları mühürledikden sonra kesilmiş kafasını silâhdar kendisine göndermiş ve bu kafa silâhdarile İstanbula gönderilmiştir. Bunun üzerine kendisi Çarşamba günü adaya geçerek maktulün adada olan nukud ve eşyasını iç kalede bir mahzene koymuş ve bunların cümlesi İstanbula gönderileceğinden bir muharrir ve mübaşirin gönderilmesi ve mevcut askerin de terhisi hususunda irade ısdarı hakkında.

17 ca. 1237 (1822)

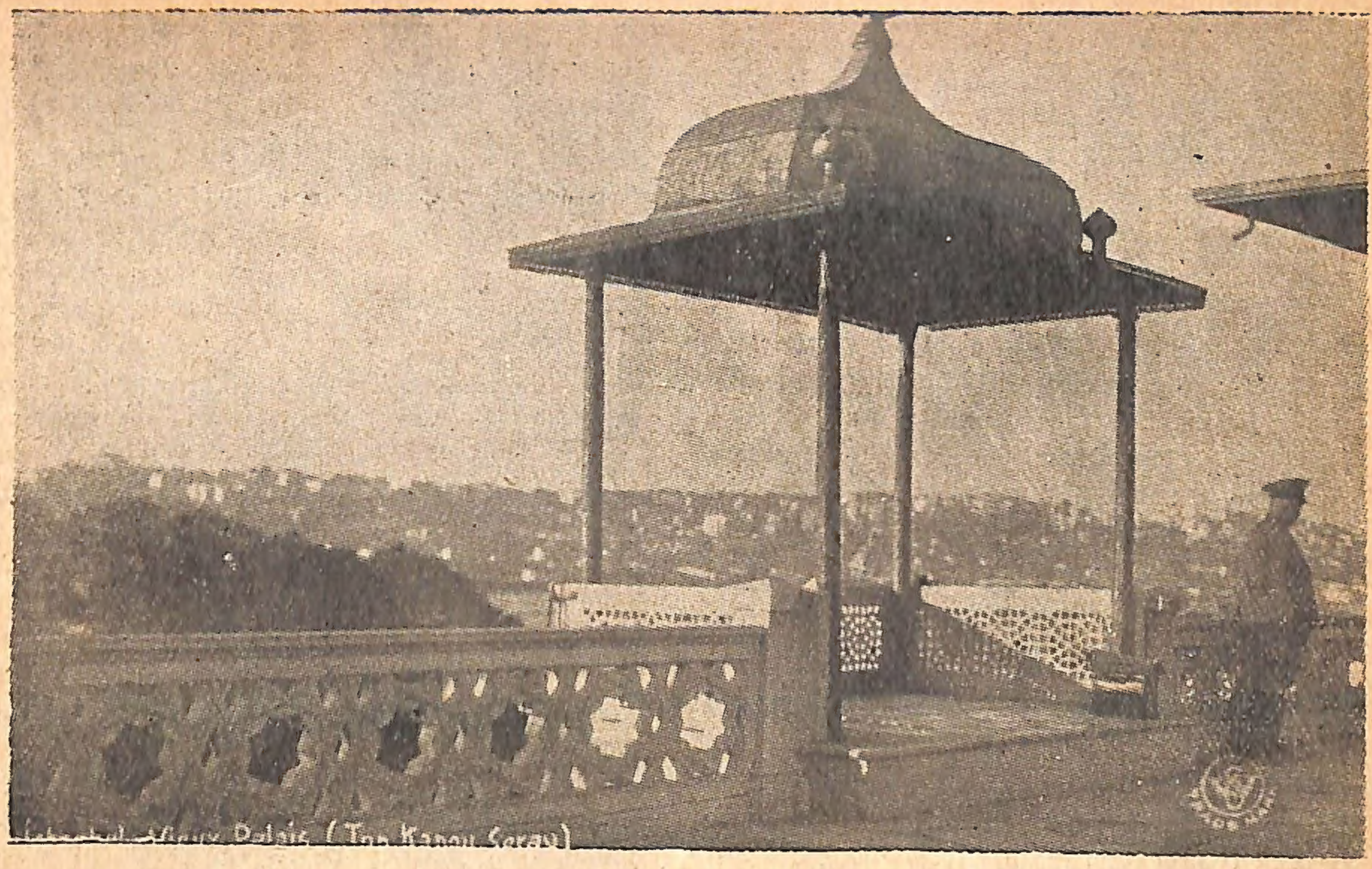

Deli diye adlandırılan fakat tarihin henüz kat'î hükmünü veremediği Sultan İbrahimin meşhur İftâriyye Köşkü

Sultan İbrahim ve İftariye Köşkü

Yazan:
İbrahim Hakkı KONYALI

Topkapı Sarayında Fatih eczahanesinin önündeyim. Lâle bahçesinden Ravan köşküne doğru ilerliyorum. Köşkün mermer temellerine asılmış kocaman halkalara; Pâdişahın garip zevkini tatmin için bağlanan arslan ve kaplanların homurtularını duyar gibi oluyorum. Mermer merdivenleri tırmanıyorum. Solumda Hırkai Şerif salonunun şahnişini ile Ravan köşkünün süslü taracasının kucakladığı büyük havuz var. Havuzun içi eski bir an'aneye uyularak atılan paralarla dolu... Bu parlak yuvarlaklar insana kara kışda bile bir banyo yapmayı göze aldırabilirler.. Ortasındaki fıskiye arasıra havuzun durgun yüzüne bıraktığı damlalarla eski ihtişamına ağlıyor gibi. Nasıl ağlamasın?.. Avuç avuç altın serpilen havuzda şimdi yalnız nikelin ve bronzun donuk akisleri uyuyor.

Beyaz mermerli geniş taracadan ilerliyorum. Dört ince sütunun uçurur gibi havaya yükselttiği kavsi kuzahlı bir kubbecik altına geldim. Sağına Bağdad köşkünü, soluna sünnet odasını kanat yapan bu (kameriye)de uzaklık ve mesafe mefhumlarını düren ve sıfıra indiren bir tılsım var gibi... Önüme Marmara, Boğaz, Haliç ve Ortaköy, Beyoğlu, Okmeydanı Eyyub, Sultanselim ve Fatih sırtları bütün ihtişamile açılıyor ve seriliyor, manzaranın bu haşmeti karşısında kendimden geçiyorum:

Eğer ben Türk ve Müslüman olmasaydım; büyük ve çapkın tanrı (?) Zevs'in Olimpos'unda mütteki bir kul olurdum. Şimdi ben ilâhları bile imrendiren bir yerdeyim. Belki de Yizas Sarayburnunun şimdi benim bulunduğum noktasında iken Jüpiter gökten eğilmiş ve onun kulağına:

— Şehri buraya yap!.. demişti.

Burası Sultan İbrahimin «İftariyye» köşkü»dür. Taraflı ve garezci bazı tahrikçiler bu Pâdişahın deli olduğunu söylerler. Acaba Sultan İbrahim burasını yaptıda mı deli oldu; yoksa deli oldu da mı yaptı?.. Bozuk ve akortsuz bir kafadan bu kadar isabetli bir intihab beklenemez. Muhakkak-

ki Sultan İbrahim burasını akıllı iken yaptırmıştı. Eğer gelen Padişaha yaranmak için eskisini kötüleyen ve delilikle itham eden vak'anüvislerin yazdıkları doğru ise Padişahı manzaranın bediiliği ile yarışan güzel yüzler ve gurubun rengini çalan şaraplar burada çileden çıkartmış ve delirtmişti.

* * *

On metre kadar derin bir incirliğin üstüne yapılan ve üç tarafı oyma mermer parmaklıkla çevrilen bu gölgeliğin adı söylediğimiz gibi «İftariyye Kasrı»dır. Oluklu dört bakır sütun üstüne oturtulmuş müstatilimsi bir kubbeden ibaret olan bu köşk yavrusuna «kameriye» ve «Şahnişîn» de diyorlar. Bu zarif köşk Türk bakır işçiliğinin şâheser bir örneği sayılabilir. Kubbeciğin üstünü «Allah» güzel lâfzı büyükçe yapılmış (Bismillâh» yazılı büyük bir alem süsler. Kubbenin dört köşesinde küçük birer (baba) vardır. Kubbenin üstü, alemi ve babalar tamamen altın yaldızla kaplanmıştır. Sütunlarında ve içinde altınla ve başka renklerle «Alâimi Sema» tanzir edildiğini, kitâbesinin şu mısraı bize öğretiyor:

Dört sütunu var bunun her biri kavsi kuzah

Kubbenin içini altınla yazılmış 16 mısra'lık bir kitâbe sarar. Bu kitâbenin üstündeki yirmi kabartmaya şu dua cümleleri ikişer defa tekrarlanmıştır:

Yârab muzaffer bâd, Yârab kuvvet bâd, Yârab izzet bâd, Yârab mübarek bâd, Yârab devlet bâd, Yârab fırsat bâd, Yârab nusret bâd, Yârab heybet bâd, Yârab şevket bâd.

Kitâbenin mısraları kısmen silindiği için kimse okuyamamıştır. Hattâ meşhur bilgin ve tarihçi Abdurrahman Şeref Bey merhum bile bunları okuyamadığı için Cinci Hoca'nın saçmaları sanmıştır. Biz bunları tamamen okuduk. Üslûb ve mâna bakımından oldukça yüksek bir manzûme olduğu için bunları saçma demeye dilimiz varmadı. Kitâbe şöyle başlar:

Hak mübarek ide İftariyye cây-i dilküşâ
Neş'edâr olmuş cinanın her birinden pürsafâ
Pâdişâhân-ı selef böyle neşimin görmedi
Hazreti Sultan İbrahime verdi çün Huda
Devlet-ü-şevketle daim ömrü olsun mezîd
Ola kim zevk u safâ ile ide dünya duâ

Kitâbenin tarih beyti de şudur:

Çünki hâtif görü ben lâfzen dedi tarihini:
Kasr-ı İftariyye bin ellide inşa oldu çün.

Kitâbeden öğrendiğimize göre, «İftariye Kasrı» 1050 H. yılında Sultan İbrahim tarafından yaptırılmıştır.

Sultan İbrahim tahtında otururken
(Tablo Topkapı Sarayı Müzesindedir)

Dördüncü Murad 1640 da; kardeşi Kasımı boğdurduğu odada ölmüştü. Şehzade İbrahim de sarayın bir odasında mahbusdu. Sadrazam Kara Mustafa Paşa İbrahimin odasına gitti. Kendisini etekliyerek taziye ve tebriki bir arada yaptı:

— Şehzadem mübarek başınız sağ olsun!. Biraderiniz Sultan Murad dâr-ı bekaya irtihal etti. Taht ve saltanat sizindir.

İbrahim; şehzade Bayezid ile Süleyman ve Kasımın korkunç ve feci âkibetlerini bildiği için hal dili ile şâirin şu mısraını söyler gibi idi:

Bu esbabı cünunu seyreden dîvâne olmaz mı?

Paşanın tebrikini bir oyun sanıyor, ve hemen kardeşine hulûs çakıyordu:

— Bana taht ve saltanat ne gerek?. Kardeşim sağ olsun.. Benden ne istersiniz?

Sultan Muradın öldüğüne bir türlü inanamıyordu. Sonra Valide Sultan geldi. Ona da inanmadı. Bin yemin ettiler. İnandıramadılar. Kapı ağasile Valde Sultan koluna girdiler:

— Gidin, bakın, görün!.. diyerek zorla dışarıya çıkardılar. Veziri A'zam demir kapı önünde ayakta duruyordu. Kapı Ağası haber gönderdi:

— Aman dışarıya çıksınlar.. Şehzade Hazretleri kendilerini Bostancıbaşı sanırlar da korkarlar. Zira buraya ancak Bostancıbaşı gelir.

Şehzade İbrahim Sultan Muradın nâşı bulunan odaya getirildi. Fakat o hâlâ kardeşinin öldüğüne inanmıyordu. Cesedin yüzünü açarak gösterdiler.. O:

— Aman kapayın! dedi ve taht odasına ilerlerken tereddüde düştü. Gözlerine de inanmıyordu. Geri dönerek bir daha açtı ve çok dikkatli bakarak öldüğüne inandı. Doğru taht odasına girdi. Hazreti Ömerin imamesini giydi ve tahta oturunca ellerini açarak dua etti:

— Yârab!.. Eyyâmımda Ümmeti Muhammedi hoş hal eyle ve birbirimizden hoşnud et...

Topkapı Sarayındaki vesikalar tasnif edilirken Pâdişahlara ait bir çok el yazısı fermanlar ve mektuplar çıkmıştır. Sultan İbrahimin mektupları Padişah el yazıları arasında rekor kıracak kadar çoktur. 250-yi aşmaktadır. Bu mektuplarına bakılırsa Padişahın aklî durumundan ve vatanseverliğinden şüpheye düşmeye imkân yoktur Sık sık Sadrazamına yazdığı mektuplarında yurd ve millet işlerine son derece ihtimam etmesini tavsiye ediyor. Bazan bu tavsiyelerinde çok ileri giderek: «Eğer başın sana lâzımsa şu işi böyle yap veya yapma» şeklinde tehdidlerde bile bulunuyor. Bir çok mektuplarında; —bilhassa son zamanlarındakilerinde— hastalığından ve hekimlerin perhiz tavsiyelerinden, uykusuzluktan acı acı şikâyetler etmektedir. Bir mektubunu örnek olarak buraya alıyorum:

«Selâmdan sonra bizim ahvalimizden sual olunursa üç gündür ziyade hastayım. başka neyletim vardır. Şu Tanrı emaneti olsun. Bu şikâyetten bizi halâs eyle. Kâh boğazıma tıkılıyor, kâh bîhud olurum. Dünyayı serteser eylesün. Üstazları cem'edesin. Beni seversün Ümmeti Muhammedin bir gözüsün dersün. Oturamam, duramam şöyle bilesin»

Sultan İbrahimin yazılarında gramer yanlışlarından başka imlâ bozuklukları da vardır. Örnek olarak yazdığımız mektubunda da 8 imlâ hatası vardır. Pâdişahın son zamanlarda buhranlar geçirdiği, uykusuzluktan fevkalâde muztarip olduğu anlaşılmaktadır. *İbrahim Hakkı KONYALI*

AYASTAFANOS ÂBİDESİ NASIL YIKILMIŞTI?

1293 Harbinden sonra (1876) Ruslar Ayastafanos muahedesini bir zafer âbidesile de tesbit etmek istemişler ve Yeşilköyde resmini gördüğünüz âbideyi diktirmişlerdi. Birinci Cihan Harbinin başında, o zaman iktidarda bulunan İttihad ve Terakki Fırkası bu âbideyi bomba ile yıktırmağa karar vermiş, 14 Teşrinisani 1914 Pazar günü sabah saat 8,30 da, Moskofların mes'um hatırası, altına konan bombanın ateşlenmesile param parça edildi. Avusturyalı bir şirket, bunun filmini almak istemiş, fakat filmi ancak bir Türkün çekebileceği cevabı verilince, şirketin mümessili Mordo Fuad Bey adında biri vasıtasile filmini aldırdı. Resimde, âbidenin yıkılışını görüyorsunuz. Bu film, ayni zamanda Türkiyede çekilen ilk aktüalite filmidir. Resmimiz, bombanın infilâkını müteakip, âbidenin yıkılma ânını tesbit etmektedir.

Hazreti Yahyanın Eli

Bu yazıyı okuduğunuz zaman, Tarih Dünyasının Türk tarihine yaptığı hizmeti ve müzelerimizin dünya müzeleri yanındaki üstün kıymetini anlıyacaksınız. Hazreti Yahyanın elinin resimlerini neşrederken, şimdiye kadar bilinmiyen bir vesikayı da ilim âlemine sunmaktayız. Resim, Hazreti Yahyanın elini muhafaza eden gümüş mahfazayı göstermektedir.

Osmanlı Padişahlarının Topkapı Sarayındaki «Hazine-i Hümâyun» larında muhafaza edilerek bize kadar gelen mübarek tarih yâdigârlarından birisi Hazreti Yahyanın elidir. Hazreti Meryemin Amcazadesi olan Yahya (A.S.) Tevrâtın haber verdiği MESİH'in geldiğini geniş muhite yayarak İsânın Peygamberliğine inanmıştı. Çocukları ta'mid = vaftiz ettiği için Hıristiyanlık âleminde «Ta'midci Yahya» şeklinde meşhur olmuştur. Yahya küçük İsâyı da Ürdün şehrinde ta'mid etmişti. Filistin hükümdarı Harud'un Musa dininin men'ettiği yakın akrabasından birisile evlenmesine mâni' olmak istediği için evlenecek kadının tezviri ve tahriki ile Harud kendisini —İsa göğe çekildikten sonra— şehid etmişti. Tarihlerin rivayetine göre cesedi Kudüsde Sibtiyye'ye gömülmüş, başı Şamda Ümeyye camiinde saklanıyor, bir eli de Beyrutta gömülü olduğu için ziyâretgâh olmuştur.

Bizans İmparatorları Hıristiyanlığın hâmisi rolünü oynamaya başladıkları zaman İsâyı vaftiz eden Yahyanın eli olduğu iddia olunan bir eli Bizans Saray hazinesine mukaddes bir emanet olarak getirmişlerdi. İşte Topkapı Sarayı Müzesinde saklı bulunan el budur. Salamora mumya edilmiş olan el; Bizans kakmacılık ve oymacılık san'atının fevkalâde muvaffak bir örneği olan bir gümüş mahfaza içine konulmuştur. Üstündeki dört köşeli bir delikten elin kemikleri ve sinirleri görülmektedir. Mahfazanın üstünde yazılar vardır. Fakat yapılma ve getirilme tarihlerini gösteren hiçbir şey yoktur. Elin Yahyanın eli olduğu hakkında da yirminci asır tarihçisinin istediği gibi kuvvetli bir vesikaya rastlanmamıştır. Bugün dünyanın başka köşelerinde de Yahyaya nisbet edilen ellerın bulun-

Gümüş mahfazanın yakından görünüşü.. Açık kısımdan Hazreti Yahyanın kolu görülmektedir. (Bu el Topkapı Sarayı Müzesindedir.)

duğunu biliyoruz. Yetkili bir mütehassıs bu el hakkında şunları söylemiştir.

— Eğer Yahyanın eli bize kadar gelmiş ise mutlaka bu olmalıdır!..

Tarih ve ilim âlemi baha biçilemiyecek kadar maddî san'at değeri olan bu elin Saray hazinesine nasıl ve nereden, ne vakit geldiğini bilmiyordu. Biz bunu tesbit etmiş bulunuyoruz. Fatih İstanbulu alırken Bizans kiliselerinin, patrikhanenin ve saray hazinesinin kıymetli eserleri mukaddes emanetleri harice kaçırılmıştı. Bu arada bu el de kaçırılmıştı. Başbakanlık Arşivinde 58 numarada kayıdlı bulunan «Mühimme Defteri»nin 741 sıra numaralı ve 17 Ramazan 993 tarihli bir hükümden öğrendiğimize göre Bizanslılar İstanbul fethedildiği zaman bu mukaddes eli Rodosa, burası da Türklerin eline geçince Kıbrısa kaçırmışlar, Lefkoşe kalesinde 20 bin filorine emanet koymuşlar... İstanbuldan Kıbrıstaki manastır evkafını satmaya memur edilen dergâh çavuşlarından Ahmed Çavuş bu satış ve tasfiyeyi yaparken burada Hıristiyanlar tarafından 10 bin, 20 bin filori'ye terhin edilen kıymetli bir gümüş kolun bulunduğunu İstanbula yazmış, üçüncü Murada arzedilmiş, o da Kıbrıs Beylerbeyine hitab eden ve hususî bir adam ile gönderilen hükümde Ahmed Çavuşun bu kolu getirterek görmesini, kol mücevher midir, cevherli ise taşları nedir ve ne kadardır, hakikaten söylendiği kadar para eder mi? Bu kol kime aitmiş ki bu kadar riayet olunuyormuş, bunları mufassalan yazmasını emretmektedir. Padişahın emirlerine uyularak yapılan tetkikde bu kolun Hazreti Yahyaya ait olduğu anlaşılmış ve İstanbula getirtilerek Saray hazinesindeki emanetler arasına konmuştur. 10 bin, 20 bin filori devrine göre pek muazzam bir paradır.

Tarihin karanlık bir köşesine projektör ışığı döken bu hükmü aynen buraya alıyoruz:

«Kıbrıs Beylerbeyisine hüküm ki: Dergâh-ı muallâm çavuşlarından olup Kıbrısda manastır evkafı füruhtuna mübaşir olan Ahmed Çavuş mektup gönderip cezire-i mezburede zikrolunan evkafı füruht eylemeğe mübaşeret ettikte gümüşlü bir adam kolu bulunup zikrolunan; mukaddema İstanbulda olmağın mahruse-i mezbure fetholundukta kefere on bin filori verip yirmi bin filoriye dahi alurlar. Bilfiil Kal'ai Lefkuse'de emanette vaz'olunmuştur deyu bildirmeğin buyurdum ki... Vardıkda bu babda gereği gibi mukayyed olup zikrolunan adam kolunu getürdüb göresin.. mücevher midir? Nicedir? Filvaki ol bahaya alurlar mı ve dahi ziyade eder mi? Basiret üzre olup ve cevherli ise taşları ne makule taşdır ve asıl meyyit ne makule kimesnedir derler, bu kadar riâyetlerine sebeb nedir? Mufassal yazub süddei saadetime göndersin..

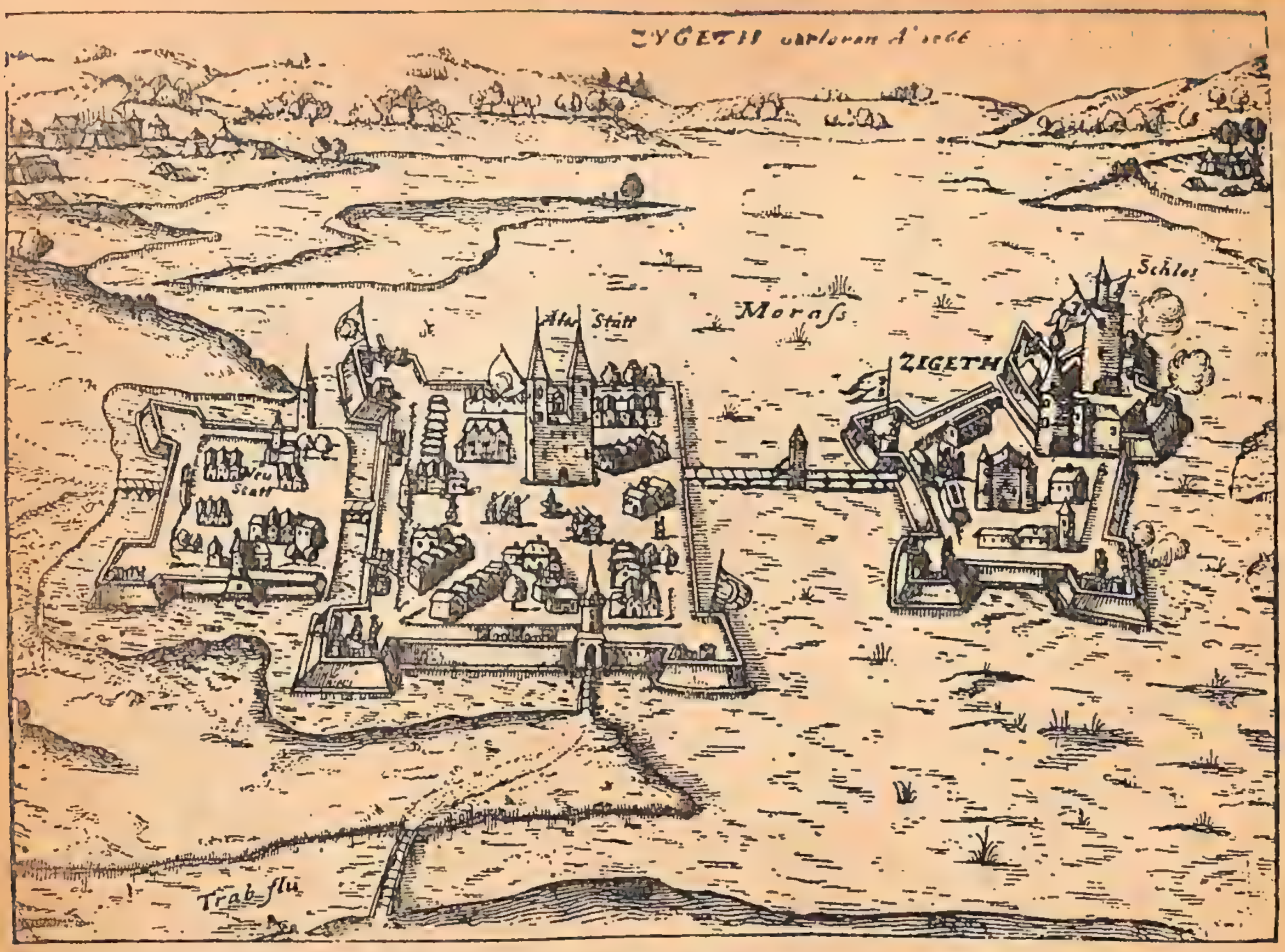

Szigetuar'daki Kanunî türbesini gösteren tarihî bir resim. Türbe, sağdaki surların ortasında görülen binadır. (Bu resmin aslı Macar Müzesindedir)

Kanunî Sultan Süleymanın Szigetvar'daki Türbesi

Yazan: Tayyib GÖKBİLGİN

«Kanunî»nin İstanbuldaki türbesi halka açılırken, onun, başka bir yerdeki, Macaristan serhadlerinde bir vakitler yapılıp da yüz yirmi sene kadar mevcut kalmış olan türbesini hatırlamamak mümkün değildir. Malûmdur ki Kanunî Sultan Süleyman, on üçüncü ve sonuncu seferi olan, tarihlerimizde «Szigetuar seferi» diye anılan Avusturyaya karşı yaptığı son seferde 974 de (1566) vefat etmiş ve ölümü, halefi şehzade Selîmin Manisadan gelerek saltanata cülûsuna ve Belgrada gidişine kadar gizlenmişti.

Bu müddet zarfında müteveffanın ahşası çıkarılarak otağı hümayunun bulunduğu yere defnedilmiş, cesedi ise kalenin tamirinden ve varisi saltanat Selîmin (II) Belgrada gelmesinden sonra orduyi hümayun ile birlikte İstanbula getirilmişti. Szigetuar kalesinin altındaki bu mevkide birkaç sene sonra Budin Beylerbeyi Sokullu Mustafa Paşa tarafından mermerden bir türbe yaptırılmıştı ki burada bahsetmek istediğimiz türbe budur.

Osmanlı Türklerinin Macaristanda yaptıkları ve Macaristanın bilâhare kaybı esnasında da öylece bıraktıkları güzel ve yüksek kıymetteki san'at eserleri arasında Kanunî'nin türbesi, maddî ve mânevî bakımdan, ehemmiyetli bir mevki işgal eder. Bu türbe bir asırdan fazla bir zaman Macaristana giden bütün Türklerin ziyaretgâhı olmuştu. Hattâ o civarın Hıristiyanlarının bile bu türbeyi ziyaret ettikleri vakidi. Hele o civardaki idare adamları ve askerî ümera her vesile ile burayı ziyaret eder, Macaristana gelen ordular evvelâ bu türbeye uğrar, tıpkı XV. asırda Kosovada

Murad Hüdâvendigârın şehid olduğu yerde olduğu gibi, burada da zafer duaları ve münacat yapıldıktan sonra yollarına devam ederlerdi. Bunun son misallerinden birini Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın ikinci Viyana muhasarasına giderken buraya uğramasında görüyoruz.

Büyük ve kudretli Pâdişahın şânına lâyık olmak ve o devir Osmanlı medeniyetinin gözel bir örneğini vermek üzere bu muhteşem türbeyi yaptıran, san'at severliği ve san'at zevki çok takdir edilen, Mustafa Paşa, Budinde Beylerbeyi bulunduğu müddet zarfında sık sık Szigetuar kalesine —ki kendi eyâletine bağlı bir sancaktı aynı zamanda— gelir ve türbenin muhafazasını temin, ihtiyaçlarını tesbit ve bazan da tamir ve ikmaline nezaret ederdi ki, böyle teftişlerinden birini 1577 de, idamından bir müddet önce yaptığını, bir Avusturya elçisinin raporundan öğreniyoruz.

Türbenin muhafazasında bu sıralarda 25 — 30 kişi bulunuyordu. Selim II masrafları ve muhafazası için bir çok vakıflar tahsis etmişti. Bu yüzden türbenin bulunduğu yerde de, âdetâ bir köy gibi Siket kalesinin bir dış mahallesi teşekkül etmişti. Macarların Turhek de dikleri bu mahalleye ekseriyetle Zimmî reâya iskân edilmişti. Szigetuar'ın Türk ahalisi kalede yaşıyor, fakat burayı sık sık ziyaret ediyorlardı. Türbenin çok işlek bir ziyâretgâh olması burada bir zaviye ve mescidin de yapılmasını icabettirmiş, zamanla, bu mukaddes mahalli Macar akınlarından korumak maksadiyle etrafına bir de müstahkem duvar çektirilmişti. Hakikaten bu tahkimat işe yaramış, Avusturyaya tâbi Macar kuvvetlerinin türbeyi tahrip hattâ kaleyi işgal maksadile vukubulan akınlarında daha kolaylıkla müdafaa yapılabilmişti ki XVI asırdaki resmî kayıdlardan anlaşıldığına nazaran, Osmanlı kuvvetleri Macar çapulcularını bu türbe civarında bir çok defalar mağlûp ve perişan etmişlerdi. Maamafih «Kanunî»nin türbesi ciddi bir tehlikeye ancak XVII asrın ikinci yarısında, 1664 de maruz kaldı: Bu sırada Zrinyi Miklos Szigetuar civarına hâkim olmuştu. Bu şâir kumandan, Kanunîye karşı bu kaleyi müdafaa eden ve burada şerefle ölen ayni isimdeki adamın torunu, türbeyi tahrip etmek istiyen askerlerini güçlükle teskin edebilmiş ve buna mâni olmuştu. Fazıl Ahmed Paşa vaziyete hâkim olduktan sonra Szigetuar kalesinin harap olan yerleri tamir edildiği gibi, türbe mahallesi sakinleri de tekrar yerlerine döndüler, burayı eskisi gibi şenlendirdiler ve bu vaziyet daha yirmi sene kadar devam etti.

1683 den sonra başlayan hezimetler ve adım adım ric'atler, diğer bir çok eserler gibi Kanunînin türbesini de bize kaybettirdi ve burası da Avusturyalıların eline geçti.

Avusturya kuvvetleri Szigetuar muhasara ettikleri vakit türbe mahallesi de tamamen yanmış ve harap olmuştu. Fakat, resmî raporlara nazaran Kanunî'nin türbesi bu tahribattan masun bulunuyordu. Bu itibarla, kale General Daun'a teslim olduktan, kalenin Türk sakinleri de tamamen hicret ettikten ve türbe muhafızları da kalmadıktan sonra, buraya Sloven memleketinden gelen Fransisken rahipleri bir manastır inşasını düşündüler, türbeyi ve yanındaki camii de kiliseye tahvil etmek istediler (1689). Bunları takiben Szigetuar'a Cizvit'ler de geldi. Hattâ bunlardan Osek Superior'u Pater Frantzel Kanunî'nin türbesini takdis ve Hazreti Meryeme ithaf ettiğini bildirdi. Maamafih ruhânî âyinlerden hiç birini türbede yapmıyorlar, ancak, yanındaki camii bu maksad için kullanıyorlardı. Nitekim Peçuy (Pécs) piskoposu Radonnay ve daha bazı ruhânîler burada sık sık messe'ler yaptılar. Fakat, türbeyi ilk zamanlarda kıymetli bir hatıra olarak sakladılar. Bu vaziyet ancak 5 yıl kadar sürdü. 1693 ilkbaharında Viyana harp meclisi, Szigetuar'daki Kanunî Sultan Süleyman

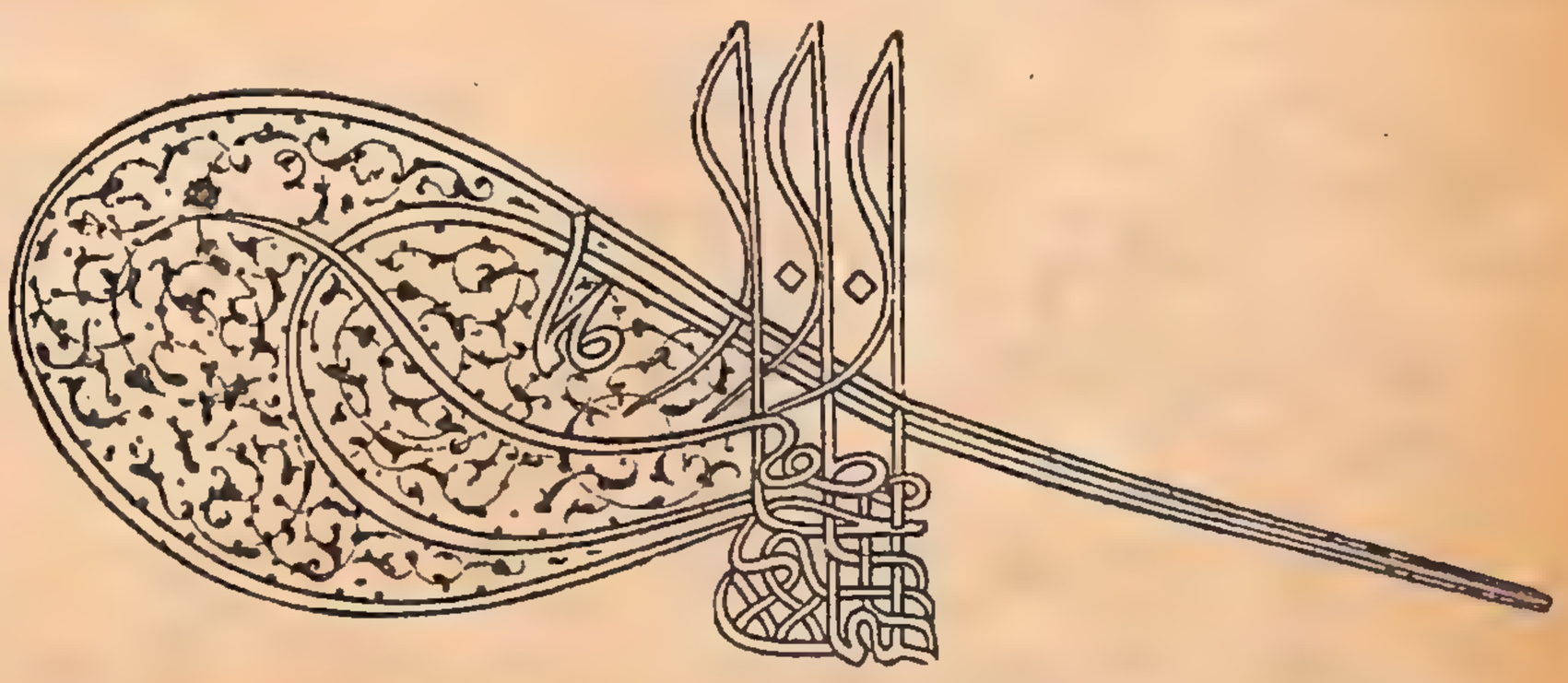

Kanunî'nin bir tuğrası (Aslı Macaristan Millî Müzesinde)

(Devamı 174 üncü sahifede)

Şehzade Kasım Tanassur Etmiş miydi?

Bu yazı, Bizans tarihçilerinin bir uydurmasını cerhetmekte ve tarihî delillerle Şehzade Kasımın Hıristiyan dinini kabul etmemiş olduğunu isbat etmektedir.

Yazan: Mithat SERTOĞLU

Yıldırım Bayezidin altı oğlu ve iki kızı vardı. Oğulları Emîr Süleyman, Mustafa, İsâ, Musâ, Mehmed ve Kasım Çelebilerdi. Kızlarının ismi ise Hundi Hatun ve Fatıma Hatundu. Bundan başka kızları da olmuş, fakat yaşamamışlardı.

Yıldırım Ankara Harbinde sırf bir tali'sizlik eseri olarak yanında bulunan bir kısım askerin ihaneti ve düşmanına karşı gösterdiği onun lâyık olmadığı fazla merdlik yüzünden mağlûb olduğu zaman kendisile birlikte Mustafa ve Musa Çelebiler de Timura esir düşmüşlerdi. Mehmed Çelebi sancağı olan Amasyaya savuşmuş, Emîr Süleyman yanında küçük kardeşleri olduğu halde Rumeliye geçmiş, İsâ Çelebi ise Balıkesir taraflarına gitmişti. Yıldırım Bayezidin intiharından sonra İsa Çelebi Bursaya gelerek hükümdarlığını ilân etti. Emîr Süleyman en büyük şehzade olduğu için buna kızdı. Bizansa başvurdu. Türklere karşı Hıristiyan devletlerinin yardımını istemek maksadile gittiği Avrupadan yeni dönmüş bulunan ve Türklerin Timura yenildiklerini haber alarak geniş bir nefes almış olan İmparator Manüel ile, Venedik ve Ceneviz elçilerile görüştü. Kendisi hükümdar tanınmak şartiyle Kartal, Pendik ve Gebzeyi, Misivriye kadar olan Karadeniz sahilini, Selânik ve Tesalyayı İmparatora terkederek meşhur Gelibolu muahedesini akdetti. Teminat olmak üzere de erkek kardeşi şehzade Kasımı ve kız kardeşi Fatma Hatunu rehin olarak Manüele verdi.

Şehzade Kasım, bu hâdiseden sonra on üç sene Bizansda yaşamış ve sonra 1417 yılında vebadan ölmüştür. Garb müverrihleri işte bu şehzadenin Hıristiyan dinini kabul ettiklerini iddia ederler. Bu meseleyi ilk defa ortaya atan Charles Diehl'dir. (1) Bu zat hiç bir sağlam delil göstermeden bu mesele hakkında şöyle demektedir:

«Bizansa rehin olmak üzere yollanan bu prens, ikinci Manüelin oğlu Yuannis ile birlikte büyütüldü. Yunan edebiyat ve medeniyetine o kadar meftun oldu ki, nihayet ne olursa olsun Ortodoks olmağa karar verdi. Lâkin İmparator Manüel herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için (!) bu delikanlının isteklerine karşı durdu. Fakat bu Müslüman hasta olup öleceğini anlayınca vaftiz olunmak hususunda ısrar etti... Âyinin ertesi günü yeni Hıristiyan vefat etti. İmparator onu merasimle Aya Yani Studyon kilisesine gömdürdü. (2)

Bu iddiadaki mantıksızlık aşikârdır. Eğer Şehzade Kasım böyle bir arzuyu izhar etmiş olsaydı, Manüel Hıristiyanlık için en büyük bir propaganda fırsatı olan bu vesileyi kat'iyen kaçırmazdı. O zamanlar, İslâmiyet ile Hıristiyanlık müthiş bir rekabet ve mücadele halinde bulunuyordu. Şehzade Kasımın bu arzusuna Manüelin mâni olmasına hiç bir sebep yoktu. Esasen Charles Diehl de «herhangi bir karışıklığa meydan vermemek için» nevinden maksadı anlaşılmıyan mübhem bir sebep göstermektedir. Lâkin eğer hakikaten ciddî âmil bulunsaydı müverrih buna dört elle sarılır ve bunu —âdeti olduğu üzere— uzun sahifelerle izah ederdi.

Bilâkis, şehzade Kasıma Hıristiyan olması için pek çok ısrar ve telkinlerde bulunulmuş olduğu muhakkaktır. Lâkin o bunlara ölünceye kadar mukavemet etmiş, onun bu azmi karşısında hiç bir şey yapamıyan Hıristiyanlar, nihayet öldükten sonra, can çekişirken tanassur ettiğini iddia ederek bir kiliseye gömmüşlerdir. Lâkin, Allahın inayeti bu saf ve temiz Müslümanla beraberdi. Nitekim, şehir Türkler tarafından zaptedilince bu kilise camie döndürülerek şehzade Kasım kıyamete kadar bir Müslüman mâbedinde yatmak mazhariyetine erdi.

İşte, onun Müslüman olarak ölmüş olduğuna büyük, kat'î ve semavî delil!

Mithat SERTOĞLU

---

(1) Etudes sur l'administration Byzantine

(2) İmrahor camii.

EYÜB SULTAN...

Yazan: Miss Pardoe

★

Julia Pardoe (1806-1862) İstanbul hakkında bir çok eser vermiş İngiliz kadın muharrirlerindendir. 1806 da Yorkshire eyâletinin Beverley kasabasında doğdu. 14 yaşında ilk şiirlerini bir cildde topladı. 1835 de İstanbula geldi ve buradaki intıbâlarını muhtelif eserlerde bütün dünyaya yaydı. «Şark hayatından canlı tablolar», «Sultanın Şehri», «Harem masalı» ve «Boğaziçinin güzellikleri» o devrin hayatını ve hususiyetlerini canlandırmaktadır. Bu son eseri İngiliz ve Fransızca olarak neşredilmiş ve ressam Bartlett'in gravürlerile süslenmiştir. Burada okuyacağınız yazı, muharririn kitabından tercüme edilmiştir.

★

İstanbul hakkında bir çok eser ve tetkikleri bulunan Miss Julia Pardoe

Surların dışında ve limanın bittiği yerde kurulmuş olan bu kasabaya, Türklerin gözünde bir ruhâniyet sinmiştir. Azametli camiinin Pitoresk mezarlığının tarihî bir kıymeti vardır, fakat, boğaza kadar, Halici, bütün boyunca ayak altında gören Eyyubun mevkii, eşsizdir; türlü ağaçlarla bezenmiş arkasındaki yassı tepeler de, bu kasabaya, önündeki lâtif manzara ile denk bir fon teşkil eder: Levend akçaağaçlar, gür yapraklı çınarlar, yelpaze gibi açılmış akasyalar, tığ gibi serpilmiş selviler yanyana büyümüşler ve mezarlıkların kasvetini, yeşilliklerinden süzülen gölgelerle silmişlerdir. Kasaba hakikaten güzel binalarla bezenmiştir, Haliç kıyısında, gösterişli, zarif yalıları vardır. Has beyaz mermerden yapılmış olan camiin yine mermer döşeli avlusunda, asırlar görmüş ulu ağaçlar vardır, camiin karşısındaki müzeyyen ve zengin türbede, Hazreti Muhammedin silâh arkadaşı ve sancakdarı yatmaktadır, adını kasabaya vermiş olan bu büyük adam, milâdın 668 inci yılında bir Arab ordusile İstanbul muhasarasına gelmiş, şehid olmuş, sekiz asır sonra, Müslüman Türkler İstanbulu zaptettikleri sırada, Fatih Sultan Mehmed, onun hâtırasını taziz için bu camiin temellerini attırmış ve keşfedilen merkadinin üzerine de türbeyi yaptırmıştı. Fetihten sonra, yine asırlar boyunca, tahta oturan her yeni Pâdişah, saltanat alâmetlerinden olan kılıcını, tantanalı merasimle Eyüb camiinde kuşanmıştır.

Eyüb sahilinin en büyük yapısı, tali'siz Üçüncü Selimin yaptırttığı sahilsaraydır; benim İstanbulda bulunduğum sıralarda, bu muhteşem sarayda, zamanın Padişahı ikinci Mahmudun ablası Esmâ Sultan oturmakta idi. Dış tezyinatı ağır, fakat zengin, tamamen şark üslûbunda bir yapıdır. Üçüncü Selimin kabul salonu olan yer, şirk yaldız içinde, duvarlara istalaktitli kornişler oyulmuş, geniş tavanında, açık mavi zemin üzerine gümüş yıldızlar serpilmiştir; sarayın cephesi hayli uzun ve gayet zarif geniş bir saçakla süslüdür.

Esmâ Sultan sahilsarayının yanında Feshane vardır; ordunun ve saray mensuplarının fesleri burada yapılır; Feshanenin yerinde de, eskiden yine bir mîrî yalı varmış, harap olmuş, yerine bu büyük imalâthane kurulmuş..

Feshânenin ilk zamanları için bir fıkra nakledilir: Sultan Mahmud, fesi askerî serpuş olarak kabul ettiği sırada, fesler Tunusdan getirtilmişti. Müteşebbis ricalden Ömer Lûtfi Efendi, fes yüzünden Tunusa pek çok para verileceğini görerek hükûmete yerli yapılmasını teklif etmiş ve bir Feshane te'sisine memur edilerek, Tunustan getirtilen amele ve ustalarla yukarıda bahsettiğimiz köhne yalıda işe başlanmıştı.

Şekil ve dokuma bakımından Tunus feslerinin ayni yapılmış fakat yerli feslere o tatlı kırmızı renk verilememişti. Tunustan tekrar en namlı boyacılar celbedilmiş, onlar da muvaffak olamamışlardı; Eyyub fesleri soluk veya kirli oluyordu. Tunuslu boyacılar, kabahati İstanbul sularında buluyorlardı. Son bir tecrübe İzmid suyu ile yapılmış, boyanan fesler yine kötü olmuştu. Bunun üzerine Tunusluların ihânetinden şüphelenen Ömer Lûtfi Efendi, Ankara Ermenilerinden Avadis Ağa isminde bir boyacıyı, Müslüman kılık ve kıyâfetinde ve Yakub adı altında Feshaneye almış ve kendisini Tunusluların sırrını anlamağa memur etmişti. Bu kurnaz adam kısa bir zaman zarfında boya sırrını keşfetmiş, İzmid suyu ile gizlice iki fes boyamış, kuruttukdan sonra Feshâne Nazırı Ömer Lûtfi Efendiye takdim etmişti: Tunus fesinin renginde iki güzel fes.. Tunuslu amele ve ustaları huzurunda toplayan Nazırın bu fesleri göstermesi üzerine, ihanetleri meydana çıkan berikiler, hiddetlerinden başlarındaki sarıkları yere çalmışlar ve: — Yakub!. Yakub!. diye bağırarak Avanis Ağanın üzerine hücum etmişlerdi.. Ömer Lûtfi Efendi, çok dolgun yevmiyeler verdiği bu heriflerin hepsini o gün Feshâneden koğmuş

Yüz sene evvelki Eyüb'den bir görünüş (W. H. Bartlett'in bir tablosundan)

Eyüb camiinin avlusu (W. H. Bartlett'en)

şısı Avanis Ağa, hâlen, Zıllullahı Filâlem Sultan Mahmudun başındaki fesin rengini tesbit etmiş bir san'atkâr olarak refah ve saadet içinde yaşamaktadır.

Eyyüb tepelerinden İstanbulun panoramasına doyum olmaz; güneş altında pırıldayan cami kubbelerinin altın alemleri ve gökyüzüne boy atmış beyaz minarelerile muazzam şehir, Sarayburnuna doğru, dalga dalga uzanır, uzakda, Asya toprağında Bulgurlu tepeleri, Şimali Şarkiye doğru Boğaziçi sırtları görünür... Beri tarafta, Halicin gerisinde, Kâğıdhane deresi, gümüş bir şerid halinde, sessizce limana dökülür.. Karşıda, yeşillikler arasında, tepesine kadar kırmızı tuğladan örülmüş Kızıl Minare mescidi.. Onun üstünde çıplak Okmeydanı tepesi.. Daha ötede Kasımpaşa.. Kaptan Deryanın emri altında bulunan tersane, kızaklar, havuzlar, Kaptan Paşanın eski harap sarayı.. Yine burada zevksiz, çiy badanası ile ayrı bir kütle teşkil eden Bahriye kışlası.. Daha ötede servilerle bezenmiş Meyit yokuşu.. Âşıklar mezarlığı.. dubalar üstünde Halicin iki yakasını bağlayan köprü.. Binaları gittikçe küçülen frenklerin Galatası, Beyoğlusu.. Ondan öte Tophane.. Lord Bayro'nun dediği gibi «bu güzel memleket için Cenâbı Hakkın neler yarattığını görmek ne hoş şeydir.»

Suriye Hükümdarı Nureddin Zenginin Rüyası

On ikinci asırda, islâm âleminin en büyük hükümdarlarından biri, milâdın 1146-1174 yılları arasında saltanat sürmüş Sûriye Atabeklerinden Nureddin Mahmud Zengî'dir. 1162 yılında idi, Sultan Nureddin bir gece rüyasında Hazreti Muhammedi görmüş, peygamber, kendisine üç adam göstererek «Mahmud!.. beni bunlardan kurtar!» diye bağırmıştı. Yatağından fırlayan Sultan Nureddin sabahı beklemeden yanına sadık bendelerinden yirmi cengâver alarak atına binmiş ve Ilgar ile on altı günde Medine'ye gitmişti. Vardığının ertesi günü genç ve ihtiyar, erkek, kadın ve çocuk bütün Medine halkının teker teker huzurundan geçmesini, kendilerine kendi eliyle sadaka ve ihsan dağıtacağını ilân ettirdi. Bütün Medine ehalisi Sultanın önünden geçti fakat Nureddini Zengî peygamberin rüyasında gösterdiği adamları bunların arasında göremedi. «İhsanımı almağa gelmemiş kaldı mı?» diye sorduğunda; «Ravzai Mutahhara» ya yakın bir evde oturan üç garip mağribînin gelmediğini söylediler. Bu üç mağribîyi zor ile getirtince rüyasına giren adamlar olduğunu hayret ve dehşet içinde gördü; derhal tevkif ettirdi ve maiyeti ile beraber oturdukları eve gidince hayreti bir kat daha arttı, evin zemini derin bir lâğım halinde kazılmış idi ve lâğım yer altından, Ravzai Mutahharaya hayli ilerlemiş bulunuyordu. Mağribîler muayene edilince sünnetsiz hıristiyan oldukları anlaşıldı, ve bizzat Sultan Nureddin tarafından sorguya çekildiklerinde şu korkunç i'tirafda bulundular: «Yer altından peygamberin kabrine girecek ve nâ'şını çalıp Avrupaya kaçıracak idik!» dediler. O yıllar ki, haçlı seferlerinin en kızgın devri idi; Sultan Nureddin mütecavizleri derhal işkence ile idam ettirdi ve Ravzai Mutahhara'nın etrafına, fır dolayı, su çıkıncaya kadar gayet derin ve geniş bir hendek kazdırttı ve içini, kalay eritip akıtarak doldurttu.

Ahmed Bülend

İngiltere Kraliçesi Viktorya, amcasının oğlu Prens Albert'le yeni evlendikleri zaman

İngiltere Kraliçesi Viktorya'ya Yapılan Suikastlar

82 yıl yaşıyan Kraliçe Viktorya, 64 senelik hükümdarlık hayatında 7 defa suikasde uğradı.

İlk suikasd, 10 Haziran 1840 da vukua geldi.

Kraliçe, 22 yaşında idi ve tahta çıkışının ikinci senesinde idi. Amcasının oğlu Prens Albert'le yeni evlenmişti. Biraz dolgunca uzun yüzlü, canlı bakışlarla yanan iri mavi gözlü, kestane renkli uzun saçlarını tepesinde toplamış bu genç kadına güzel denemezdi amma, halinde âsilâne bir sevimlilik vardı.

Gösterişten hoşlanmadığı için, o gün de, her zamanki gibi, ikindi zamanı kocasile birlikte ve muhafızsız, açık arabada, Hayd Park'da geziniyordu. Güneşli bir gündü. Umumî bahçe kalabalıktı.

Birdenbire, on yedi yaşında bir delikanlı, elinde tabanca, arabanın sağ kapısına yaklaştı. Kraliçe öteki tarafa baktığı için bu hareketi görmedi. Delikanlı tabancasının namlusunu Kraliçenin yüzüne yaklaştırarak ateş etti amma, telâşından kurşunu isabet ettiremedi,

Arabacı, tabanca sesi üzerine, arabayı durdururken, Prens Albert, hiç bir şey olmamış gibi emretti:

— Gezintiye devam ediniz!

Sonra karısının iki elini tutarak, şefkatle ve Almanca:

— Korkmadınız mı?

Dedi. Viktorya:

— Hayır sevgilim Albert.. Zaten ne olup bittiğinin farkında değildim ki..

Diye cevap verdi.

Fakat araba tam yürümeye başlarken, delikanlı:

— Bende bir tane daha var!

Demekle beraber çektiği bir ikinci tabancayı boşaltti. Bu defa Prens Albert, tabancanın doğrulduğunu görür görmez, Kraliçenin başını bastırmış, eğmişti. Kurşun yine boşa gitti.

O anda, halk, suikasdcinin üzerine atıldılar, kıskıvrak ettiler. Araba tekrar durmuştu. Kraliçe ayağa kalktı ve kalabalığı selâmladı. Halk arasından silindir şapkalar sallanır ve tüylü geniş şapkalı madamlar mendillerini sallarken:

— Yaşasın Kraliçe!

Sesleri yükseldi.

Viktorya, arabacıya:

— Bizi Düşes dö Kent'in sarayına götürünüz.

Emrini verdi. Düşes dö Kent, Kraliçenin annesi idi. Sonra kocasına döndü:

— Annem, hâdiseyi benim ağzımdan duymalıdır.

Suikasdci, Oksford isminde bir lokanta garsonu idi. Ölüme mahkûm oldu; fakat Kraliçe cezasını Avustralyaya sürgüne çevirtti.

* * *

İkinci suikasd, iki sene sonra, ve garib bir tesadüf eseri olarak birincinin cereyan ettiği mahalle yakın bir yerde vukua geldi.

Kraliçe ile kocası, yine açık arabada, tenhaca bir yoldan geçiyorlardı. Prens, birinin Viktoryaya tabancasını doğrulttuğunu ve ateş ettiğini görmüştü. Kurşun isabet etmedi; fakat adam ortadan kayboldu.

O gece, Kraliçe kocasına:

— Bu meçhul suikasdciyi bulmak lâzım!

Deyince kocası:

— Şüphesiz.. Kolayı, yarın yine aynı tarzda, aynı yere gideriz. Suikastçi muvaffakiyetsizliğini tamir etmek istiyecektir. Meydana çıkınca polisin eline geçer.

Diye cevap verdi.

Ertesi günü zabıta tertibat almıştı. Kraliçe, yine muhafızsız, yalnız kocası yanında olduğu halde açık arabasında hareket etti. Suikasdci, hakikaten, orada bekliyordu. Ve yine tabancasını boşalttı; Viktorya, bu defa da mucize kabilinden kurtuldu.

Adam yakalandı. Bu, Francis isminde biri idi, o da sürgüne gönderildi.

* * *

Birkaç hafta sonra Kraliçe, yeni bir suikasde maruz kaldı. Bu defaki suikasdci Bean adında ufak tefek bir kanburdu.

Viktorya, suikasdlerin böyle tevali etmesi önünde düşündü. Böylelerine karşı cezayı ağırlaştırması lâzım geldiğini anladı amma, ne yaptı bilir misiniz? Adamın ölüm cezasını affetti. Yalnız sürgün cezasına kırbaç cezasını da ekledi.

Bu kırbaç cezası, bir müddet, suikasdlerin önüne geçti.

* * *

Dördüncü suikasd, aradan yedi sene geçtikten sonra vukua geldi. Bu defa da, Hamilton adında bir duvarcı Viktoryaya tabancayla ateş etmişti. Tuhafı, tabancasına kurşun koymamıştı. Kendinden bahsettirmek için bu deliliği yapmıştı.

27 Mayıs 1850 de, Viktorya otuz yaşlarında iken, beşinci defa taarruza uğradı; fakat bu defaki, bir suikasd değildi, bastonla hücumdan ibaretti. Eski süvari yüzbaşılarından Robert Pates isminde yaşlı bir adam, arabaya saldırmış ve bastonunu Kraliçenin suratına indirmişti. Viktoryanın yarası pek hafifdi, ertesi günü operadaki locasında görünmesine mâni teşkil etmemişti.

* * *

Pates'in garip tecavüzünden sonra, Kraliçe Viktorya'nın başından daha iki suikasd geçti.

Bunlardan birincisi, tabanca atılmasına meydan verilmeden savuldu. İkincisi, pek ehemmiyetli idi. Viktorya, bu suikasdde, muhakkak bir ölümden kurtuldu.

Bu suikasde Roderick Maclean isminde bir Irlandalı teşebbüs etmisti. Kraliçe Viktorya, Vindsor istasyonunda trenden inerken, üzerine tabancasını boşaltmıştı. Adamı, meşhur Eton kolejinden iki talebe yakaladı.

Kraliçe Viktorya, yedi suikasd sırasında, bir defa bile telâş etmemiş, daima kendisine hâkim olarak soğukkanlılığını muhafaza etmişti.

Ne dersiniz, Kraliçe Viktorya, herhalde, o zamanki tabancaların tek ateşli olmasına da bir dereceye kadar hayatını medyundur. Bugünkü son sistem tabancalar olsaydı; kurşunun birisinden kurtulsa, diğerlerinden kurtulabilmesi biraz zorca idi.

Rasim ÖZGEN

Gelecek sayılarımızda

Müze haline getirilmekte olan Çankaya Köşkü hakkında fevkalâde meraklı bir yazı ve Atatürk'e ait bilinmiyen hâtıralar, İstanbul Saraylarının çok cazip resimlerle kuruluş tarihleri ve içinde bulunan kıymetli eserler hakkında malûmat.. İlk Müslümanlardan ve Peygamberin Müezzini Bilâlî Habeşî Hazretlerinin Kâ'benin üstünde ezan okurken nefîs bir tasviri ile hayatına dair menkıbeler..

Şimdiye Kadar Görülmemiş Bir Siyer Kitabı

HAZRETİ MUHAMMEDİN Hayatına Ait Resimler

Tarih Dünyası'nın Türk aydınlarına ve dünyaya ilk defa tanıttığı bu eser hakkında makalede etraflı malûmat bulacaksınız. Eser, yazanın kör oluşu bakımından taşıdığı kıymetten başka minyatürleri ayrı bir değer vermektedir. Harikulâde güzel renklerle işlenmiş olan bu kitab, Türklerin resme verdiği kıymet ve ehemmiyeti de belirtmektedir. Ressam resimlerde Hazreti Muhammedin yüzünü açık bırakmak suretiyle cidden bir anlayış ve dîne bağlılık göstermiş, muhayyilesini bu sahada çalıştırmamıştır. Bu sahifedeki resimde, Hazreti Muhammed ölüm döşeğinde, sağında H. Hasan ve solunda II. Hüseyin görülmektedir.

— Bu yazı ve resimlerin iktibas hakkı mahfuzdur —

Bu yazımızla «TARİH DÜNYASI» okuyucularına ve ilim âlemine şimdiye kadar bilinmiyen eşsiz ve çok kıymetli bir kitabı tanıtıyoruz. Bu, Topkapı Sarayında Hazine kütübhanesinde 1221, 1222 ve 1223 numaralarda kayıdlı ve müellifi tarafından «Terceme-i Darirî» ve «Takdime-i Zâhirî» şekillerinde adlandırılan bir Siyer kitabıdır.

Kitabın ancak birinci, ikinci ve altıncı cildleri bize kadar gelebilmiştir. Üçüncü, dördüncü, ve beşinci cildleri henüz bulunamamıştır. Mevcud her üç cildin tezhibli başlıklarında «Siyeri Kitâb-ı Nebî» yazılıdır. Fakat birinci cildinin 13 B yaprağından öğrendiğimize göre kitabın adı bizim yazdığımız gibidir. 416 yaprak olan birinci cildde 139 minyatürle bir tezhibli başlık, 506 yapraklı olan ikinci cildde 85 minyatürle bir tezhibli başlık, 420 yapraklı olan üçüncü (daha doğrusu altıncı) cildde de 125 min-

H. Ali, Hazreti Muhammedin kucağında

yatürle bir müzehheb başlık vardır. Müellif birinci cildin 6 B yaprağında kendisini, babasını ve dedesini nereli olduğunu şöyle anlatmıştır:

Mustafa ibn-i Yusuf, İbn-i Ömer-id-Darir-il-Erzen-ir-Rumî..

Erzurumlu bir Türk olan Mustafa; lâkabını eserin muhtelif yerlerinde Darir, Darirî şeklinde belirtmiştir

Müellif birinci cildin başında Hicretin 779 yılında Mısıra gittiğini, iki yıl önce (777 de) Mısır Meliki Şâbanın (1) şehid edilerek yerine oğlu Alinin geçtiğini fakat nifak ve fesadın bununla bitmediğini, 784-de Ebû Said Berkuk'un (2) Mısır tahtına oturduğunu yazıyor. Daha sonra kitabını Mısır Şeyhülislâmı Şeyh Ecmel-üd-din'in delâletile Mısır Hükümdarına takrir suretile hazırladığını söylüyor. Eserin çok enteresan ve dikkate şâyan tarafı müellifinin gözsüz (kör) olmasıdır. Körlüğünün Eb-ül-Alâ-il-Maarri gibi anadan doğma mı, yoksa sonradan mı olduğu hakkında eserinde bir işarete rastlayamadık. Amma (Darir) kelimesinin mânasına göre sonradan kör olduğu anlaşılmaktadır.

Mustafa, kitabının bir yerinde, âmâlığını «Darir ve âmâ olan kişinin eğerçi fil-vaki' basarı yoktur». Bir başka yerinde de «ve tâkati miktarınca terceme kıldı, ol bî-pâyan ilmin bir şemme'sin şerh eyledi, Türkî dilince söyledi.. Tâ kim işitenler, görenler bu gözsüzü ma'zur tutalar. Kendisinin âmâlığına ve sözünün ibâresinin eksikliğine nazar etmiyeler ve anın gönlünden gelen sözleri gözden bırakmıyalar» şekillerinde anlatmıştır.

Son cildin sonundaki Arabça satırlardan bu nüshanın Mustafa oğlu Ahmed Nuri tarafından üçüncü Murad zamanında yazıldığını ve istinsahın 1003 yılının bir Cuma günü kuşluk vakti tamamlandığını öğreniyoruz.

Eser iyi bir nesih ile yazılmıştır. Kopyeci, her güzel hatlı adam gibi istinsah esnasında bazı hatalar işlemiştir. Bu hataların bazılarını has adlarla lâkab ve ünvanları arasına bir «ibni» koymak suretile yapmıştır.

Hazreti Muhammed ölüm döşeğinde.. Karşısında ayakta duran kızı Hazreti Fatımedir

(1) Düvel-i İslâmiye'ye (sahife 111) ve daha başka kaynaklara göre ikinci Şâbanın oğlu Alâeddin Ali Mısır Hükümdarlığına 778 tarihinde geçmiştir. Darirî bunu 777 gibi gösteriyor. Burada şehid edilenin adı Sultan Melek bin Şâban gibi gösterilmişse de bunda bir kopyeci hatası bulunduğunu sanıyoruz.

(2) Kitabda «Ebû Said» ile «Berkuk» arasına bir (ibn) konmuştur ki bunun da hata olduğu muhakkaktır.

Hazreti Peygamber Eshabı ile savaş yolunda

Darirî'nin eserini hazırladığı tarih hakkında; takrirlerine 784 tarihinde başladığından başka şimdilik bir kayda raslamadık. Bursalı Tahir Bey merhum müellifin kısaca hal tercemesini verirken, Mısırda iken nesir halinde Türkçeye çevirdiği Fütuh-üş-Şam'ın mukaddimesinde kendisinin İskenderiye'ye, oradan diyârı Kırmana git-

Hazreti Muhammedin annesi Hazreti Âmine bir mecliste.. Bu resim de, renkli ve fevkalâdc canlı olarak yapılmıştır. Siyer kitabına göre Hazreti Âmine, bu mecliste bulunduğu zaman, Hazreti Peygambere gebe bulunuyordu ve yanındaki ihtiyar tarafından kendisine Hazreti Peygamberin doğacağı tebşir ediliyordu.

tiğini ve bir kaç sene ikametten sonra Halebe geçerek Meliki Câlaban'dan çok iltifat gördüğünü yazdığını söylüyor. ve yüz hadîsi şerif tercemesi, mensur Fütuh-üş-Şam tercemesi, 768 de nazm edilen Yusüf ve Züleyha ile 790 da terceme edilen Siyeri Nebî adlı dört eserini veriyor (3). Bizim tanıttığımız kitabı görmemiştir.

Kitap çok güzel, açık ve akıcı bir Türkçe ile hazırlanmıştır. Kitabın çok minyatürlü olması da dikkate şâyandır. Minyatürlerini hazırlayan nakkaş hakkında kitabda bir işaret bulamadık. Bunun resimlerinin de üçüncü Murad adına hazırlanan «Hünernâme»nin resimlerini yapan nakkaş Osman ve arkadaşları tarafından yapılmış olması tahmin edilebilir.

Eser; adından anlaşıldığı gibi Peygamberlerin siyretlerinden ve bu arada Peygamberlerin hatemi Hazreti Muhammedin siyretinden bahseden dinî bir kitabdır. Müellif Hazreti Âdemden başlamış, bütün Peygamberlerin tarihlerini yazmış, eserinin en büyük ve geniş kısmını da Hazreti Muhammedin hayatına, mucizelerine, gazvelerine, ve devrindeki âl ve eshabına ve bunların menâkıbına tahsis etmiştir. Kitab Hazreti Peygamberin ölümü ile sona ermektedir.

Kitaba eşsizlik ve fevkalâde kıymet sağlayan şey, dinî olmasına rağmen bütün Peygamberlerin ve bu arada Hazreti Peygamberin âile efradının, âl ve eshabının resimlerinin yapılmış olmasıdır.

366 yıl önce kutsal şahısların, din rehberlerinin, Tanrının elçileri olan Peygamberlerin, meleklerin resimleri serbestçe yapılmış Âl-i Osman Hânedanının sarayına ve kütüphanelerine alınmış, iyi muhafaza edilerek bize kadar gelmiştir. İşte kitaba müstesna üstünlük veren budur.

Kitab dil, tezhib, nakış tarihi bakımından cildlere gebe bir mevzudur. Kitabda yalnız Hazreti Peygamberin resimleri yapılırken teeddüben çehresi hatlandırılmamış, yüz gösterilmiyerek sade bırakılmıştır. Kitabda Hazreti Âminenin Peygambere gebe kalışı, Hazreti Âminenin ziyafeti, Hazreti Hadicenin Peygamberle konuşmaları, Hazreti Peygamberin bütün hayatı, savaşları ailevî temasları, Ebû Talib'le beraber konuşuşu resimlerle canlandırılmıştır. Buradaki minyatürlerden bazılarının mevzularını sıralıyoruz:

Hazreti Alinin doğumu, Peygamber, Hazreti Alinin kundağını kucağında tutuyor, Bilâli Habeşî Ka'benin üstünde ezan okuyor, Seybetül-Hamdi Hazreti Peygamberin ayağına kapanıyor, Hazreti Âmine arkadaşlarile yemek sofrasında, Hazreti Peygamber kızı Fatıme ile, Hazreti Ali Peygamberin huzurunda, Cebrail Peygambere Hazreti Alinin bir zaferini naklediyor, Hazreti Peygamberin bir çok harb sahneleri, Hazreti Alinin zülfikar ile Emruzü öldürmesi, Hazreti Peygamberin abdest alışı, Hazreti Peygamber ve sancakları, Hazreti Peygamber Kâ'be önünde, Hazreti Alinin Hübel denilen putu kırışı, Hazreti Peygamber sefer halinde, Hazreti Peygamber sefer ve harb emri verirken, Hazreti Peygamberin parmaklarından su akarak susuz askeri sulaması mucizesi, Hazreti Peygamberin hastalığı, ölüm yatağında sağına Hazreti Hüseyini, soluna Hazreti Hasanı alması, Hazreti Fatıme ile konuşması, Hazreti Peygamber ölüm yatağında...

İbrahim Hakkı KONYALI

(3) Osmanlı müellifleri cild 3, sahife 137

GELECEK SAYIMIZDA

Hazreti Osmanın Kılıcı

Türkiye müzelerinde değil, dünya müzelerinde bir eşi daha bulunmıyan ve kıymet takdir edilemiyen bu kılıcın resmini gelecek sayımızda bulacaksınız. Bu kılıç, Hazreti Osmanın oluşu gibi tarihî bir kıymeti yanında, sonradan gerek kılıca ve gerek kınına süs olarak ilâve edilen mücevherat hakkında da etraflı tafsilât verilecektir. Bu kılıç ve hakkındaki malûmat, ilk defa Tarih Dünyası tarafından verilmiş olacaktır.

★

Yavuz Sultan Selim

Büyük Hükümdarın dünya tarihine, ilmine ve Türk müzelerine yaptığı hizmet, kazandırdığı hazineler belirtilecektir. Bu yazı, Yavuz hakkında yapılmış ilk ciddî tetkik olacaktır.

Atatürk ve Lâtife Hanım bir yurd gezisinde.. Yanlarında Salih Bozok ve Fethi Bey Görülmektedir.

ATATÜRK ve LÂTİFE HANIM

Yazan: Niyazi Ahmet BANOĞLU

Mustafa Kemal, Ankara'ya döneceği güne kadar Göztepe'de, Uşaklı köşkünde misafir kalmıştı.

O zaman, Atatürk'ün yaveri bulunan Salih Bozok der ki:

— Lâtife hanım, yalnız Atatürk'e değil, onun yakınında bulunan bizlere karşı da son derece mükrim davranıyordu. Emirber neferlere kadar herkes, ondan şefkat görmekde idi. Sofrayı, evde bu kadar hizmetçi olduğu halde kendisi hazırlardı. Bizi, ayrı ayrı tatyib edecek sözler bulup söyler, kimseyi ihmal etmiyerek herkesi memnun bırakmanın mutlaka çaresini bulurdu.»

Atatürk, köşkden ayrılacağı vakit, Lâtife hanım, Atadan bir ricada bulundu:

— Paşam, dedi. Bu ev, artık tarihe geçti. Siz burada karargâh kurdunuz, müsaade buyurulursa bu evin adı bundan sonra karargâh olsun ve bir müfreze asker karargâhın muhafazası için kalsın.

Lâtife hanım, Türk askerinin şerefli varlığını her zaman görmek, esaretten yeni kurtulmuş, hürriyet ve istiklâlin sonsuz saadeti içinde yaşarken vatanın bu kahraman evlâdlarından uzak kalmamak gibi samimî bir arzu duyuyordu. Atatürk, bunda hiç bir mahzur görmemiş, bilâkis memnun olmuştu. Fazla olarak, Lâtife hanımın, bazı arzularına muvafakat cevabı vermemişti. Bunu da red edemezdi. Lâtife hanım bir çok vesile ile:

— Sizinle birlikte Ankara'ya gitmeyi ne kadar isterdim paşa hazretleri.. Kabil olsa, beni de yanınıza alsanız.. demiş ve Ata'dan:

* * *

— Hele biz gidelim, sonra lüzum görürsem, sizi de aldırırım.. demişti.

Muzaffer başkumandan Gazi Mustafa Kemal İzmir'den ayrıldıktan sonra Lâtife hanımın duyduğu ıztırapları ve üzüntüyü onun Salih Bozok'a yazdığı mektupdan çok güzel anlıyoruz. İşte mektup:

İzmir Göztepe

19 Teşrinievvel 38

Muhterem Salih Beyefendi;

Sadakatinizin minnettarıyım. Ankara'ya selâmeten muvasalat haberini müş'ir telgrafınızla beni ne derece mes'ut ettiğinizi tasavvur etseydiniz herhalde bir iki kelimecik daha lûtfederdiniz. Bugüne kadar bütün arkadaşların sükûtunu fazla meşguliyete atfederek müteselli oluyordum. Esasen müfarekatinizdenberi bu bahtiyar yuvayı tezyinle pek muhterem ve mukaddes misafirimin güzelliği seven gözlerini okşayacak ufaktefek tefrişat ve tertibatla meşgul oldum.

Mütemadiyen gözlerim yolda, sizleri bekliyordum. Görüyorsunuz ki hayalen ayrılmamıştık. Geçen gün akrabanızdan bir zatın İzmir'de olduklarını haber aldım. Derhal buraya, öğle yemeğine dâvet ettim. Maatteessüf yatakta olmak münasebetiyle kendilerini göremedim. Kaptan vasıtasiyle biraz malûmat alabildim.

Burada eski debdebe yoktur. Fakat Başkumandanlık boş olmakla beraber şerefi muhafaza edilmektedir. Yalnız içinde siyahlar giymiş müteessir ve mükedder bir vücud vardır. Bu kadar samimiyet ve ünsiyetten sonra, yapayalnız kalmış, hayatının kara sahifelerini tekrar açmağa ve birçok çirkinlikler tasavvur ederek derin bir teessürün altında ezilmeğe mahkûm bir ben varım.

Paşa Hazretlerine müteaddit mektublar yazdığım halde takdime cesaret edemedim. «Mektup istemem. Telgraf kâfidir» buyurmuşlardı. Halbuki son telgrafıma da cevap alamayınca bir daha tasdi etmekten sarfınazar ettim.

Büyük yerden gelen sükûta hürmet lâzımdır. Ben de yalnız size cevap vermekle iktifa ediyorum. Sizin burada bırakmış olduğunuz hatıra pek kıymettardır. Eminim ki Paşa hazretlerine karşı taşıdığım temiz ve ebedî sadakati hiç kimse Seryaver bey kadar takdir etmemiştir.

Siz de beni mahzun etmeyin ve hiç olmazsa birkaç kelimecikle sıhhatleri hakkında malûmat verin. Olmaz mı Salih Bey?..

Gazeteleri muntazaman takip ediyorum da, aldığım malûmatla iktifa edemiyorum. Deli gibiyim. İşte bazan pek mesud günler yaşatanlar aksini hissettirmekten müteleззiz olurlar.

Paşa Hazretleri de rica ve istirhamıma rağmen Ankara'da en ufak bir vazife ile bile istihdam ederek beni beraberlerinde bulundurmak istememişlerdi.

Yalnız bir gece bipâyan denizlere benziyen mühlik gözlerini bana dikerek: «Bir yere gitmeyin, beni bekleyin, bunu emrediyorum.» demişlerdi. Bu cümleyi hatırladıkça «belki bir daha kavuşmak mümkün olacaktır» diyor ve kemali memnuniyetle yeni bir saadete intizar ediyorum. Bu satırlara gülerseniz doğru değildir.

Zira güneşin daima ziyası altında yaşıyanlar medid bir karanlığın ne müthiş bir uçurum olduğunu bilemezler.

.....

Bu akşam bizim muhafızları bahçeye dâvet ettim. Güzel güzel oyunlar yaptılar. Ben de kendilerine ikram ettim. Tabiî memnun oldular. Hepsi de hatırımı sayıyor. Paşa hazretlerine ne kadar teşekkür etsem azdır. Buraya Başkumandanlık bürosu namını vermekle benim alâm ve ekdarımı bir dereceye kadar tahfif ettiklerine emin olsunlar.

Zavallı babam, son mektubunda: «Fakirhaneme bir levha asacağım ve bütün müslümanların ziyaretgâhı olacaktır» diyor.

Daha birçok sözleri vardır. Fakat başınızı ağrıtmak istemem.

Paşa hazretlerine kemali hürmet ve samimiyetle iki ellerini öptüğümü ve daima emirlerini ifaya âmade olduğumu söyler misiniz?

Beni unutmadığınızdan dolayı arzı teşekkür eder, teyidi hissi hürmet eylerim efendim.

Uşakizade Lâtife

(Devamı var)

İKİNCİ MURADIN VASİYETNAMESİ

Yazan: İbrahim Hakkı KONYALI

1421 yılında Bursada Osmanlı tahtına oturan ikinci Murad Osman Oğulları Hânedanının en büyük hükümdarlarından birisidir. Kardeş kanı dökmeden, taht ihtirasile kimsenin burnunu kanatmadan Padişah olan genç Muradın damarlarında devletin kurucusu Kara Osmanın bir enerji iksiri olan kanı vardı. Osmanlı yurdu Aksak Timurun galebesile örselenmiş, fırsat kollayan komşu devletler yer yer yurddan parçalar koparmışlardı. Devlet; şirâzesi kopmuş bir kitap halinde idi. İsyan, ihanet, Türkün aleyhinde birleşmiş Haçlıların korkutma ve saldırış fırtınaları bu kutlu kitabın yapraklarını tehdit ediyordu.

İkinci Murad; iç ve dış düşmanlarla savaşmak zorunda kaldı. Tam 24 yıl bir yıldırım gibi ufuklardan ufuklara, serhadlerden serhadlere aktı, durdu. Çeyrek asır yalçın kayalardan, sarp uçurumlardan köpükler saçarak aktıktan sonra düzlükte bir yatağa inen billûr bir su gibi duruldu. Onda şahsî servet, ve taht endişesi yoktu. 1444 yılında gönül hoşluğu ile tahtını oğlu 14 yaşındaki ikinci Mehmede bırakarak Manisaya çekildi. Genç hükümdarı küçümseyen düşman komşular yer yer baş kaldırdılar. Jan Hünyad Haçlıların beslediği ve desteklediği muazzam bir ordu ile Varnaya doğru yürüdü. Devlet uluları ve genç Padişahı tehlikeyi sezdiler. İkinci Muradı, tekrar vazifeye çağırdılar. O; oğlunun ve kumandanlarının yetgilerinden, yeterliklerinden, bu tehlikeyi karşılayabileceklerinden emindi. Dönmek istemiyordu. Oğlu ona şu mealde bir nâme gönderdi:

İkinci Murad (Topkapı Sarayındaki bir tablodan)

«— Baba!.. Eğer Padişah siz iseniz, dın ve devletin hizmet istediği bir zamanda istiğna göstermeniz Padişahlık vazifelerine uygun değildir. Eğer Padişah ben isem işte size emrediyorum. Silâh başına geliniz. İtaat etme lüzumunu size hatırlatırım!.

Bu dâvet üzerine eski Padişah yurd savunmasına koştu. Varnayı saran Jan Hünyad'a Macar Kralı Viladislâs gibi Eflâk DRAKOBA bani ve Papanın vekili de

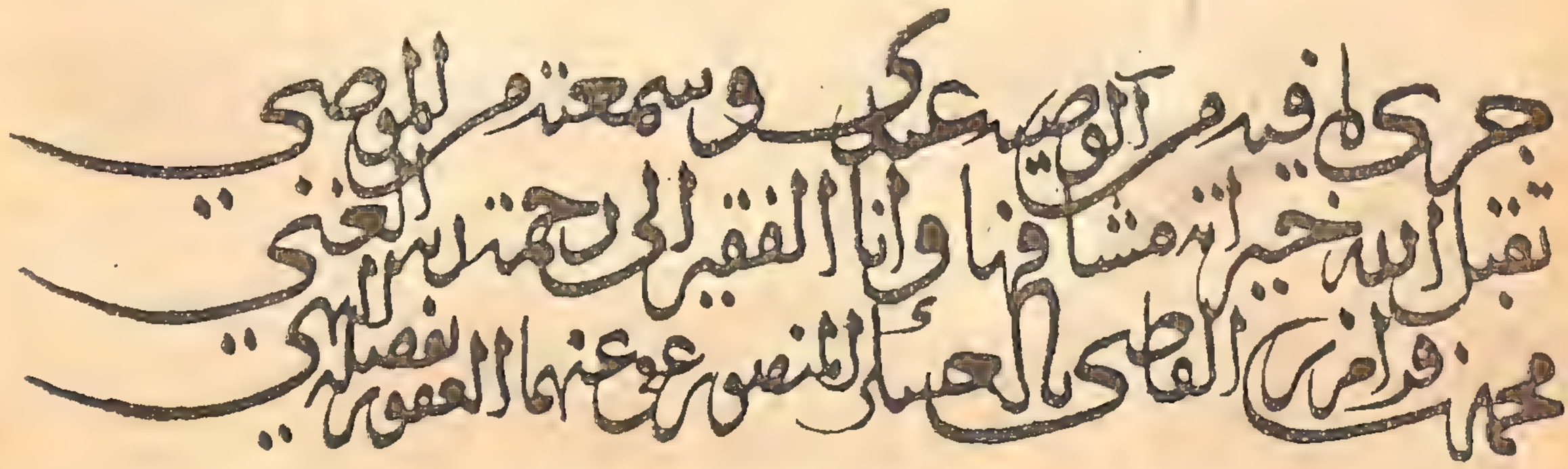

Tarihin en enteresan vasiyetnamelerinden biri olan İkinci Murad'ın vasiyetnamesinin Kazasker Feramürz tarafından tescilini gösteren satırlar

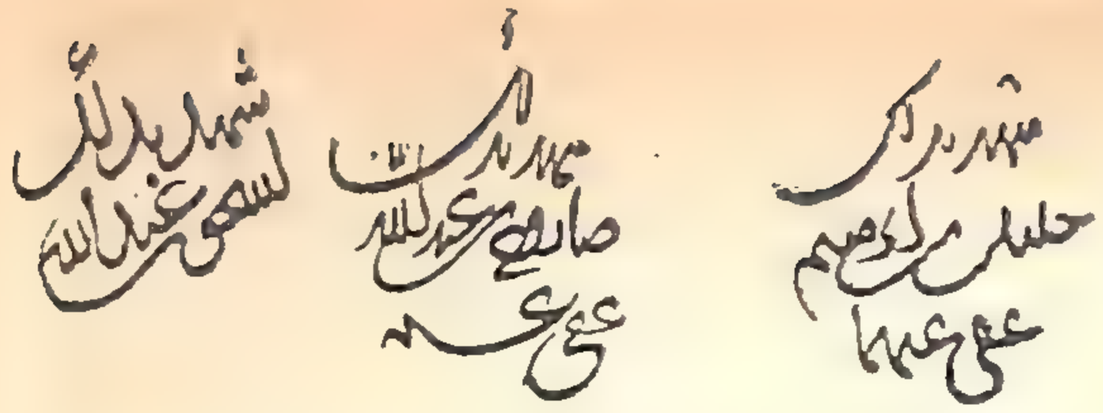

Vasiyetnameye şahit sıfatiyle imza koyan Paşaların el yazıları

ordularile katılmışlardı. Şiddetli bir çarpışmadan sonra Türk ordusu muzaffer olmuş ve Macar Kralının başını koparmıştı Vilâdislâv'ın 250 arabaya yüklenen kıymetli eşyası ve mücevheratı Osmanlıların eline geçti. Viladislâs'ın kellesi Bursada «İbret Taşı»nda teşhir edildi. İri yapılı, dev cüsseli zırhlı, kocaman kılıçlı, harbeli Alman esirlerinden bir kısmı zafernameler ile beraber Mısıra gönderilmişti. Demirlere bürünmüş bu iri adamların Türklere yenildiklerini gören Mısırlılar bir Cuma namazından sonra ikinci Murada dua ettiler.

Varna zaferinden sonra ikinci Murad Edirneye döndü. Tahtına oturdu. Jan Hünyad yine rahat durmadı, İkinci Murad bununla ve müttefiklerile; adını taşıdığı dedesi Murad Hüdavendigârın şehid düştüğü Kosova ovasında karşılaştı, dedesinin intikamını aldı. Jan Hünyad savaş yerinde 17 bin ölü bırakarak kaçtı.

Padişah bundan sonra yurdun kalkınmasına, imarına çalıştı. Bursada, Edirnede ve daha başka yerlerde camiler, imaretler, medreseler, hamamlar, köprüler yaptı, vezirleri ve kumandanları da onun izinden yürüdüler. İkinci Murad Avrupanın en zengin şehirlerini aldı, en zengin milletlerini yendi. Cerme hisarını fethettikten sonra eline o kadar çok esir ve ganimet geçmişti ki dilber bir cariye yüz akçeye kadar satıldı. Gaziler altın, gümüş ve mücevheratan başkasına iltifat etmezlerdi.

Araplar: «Asıl fazilet düşmanların şahadet ettikleri şeydir!..» derler. İkinci Muradın muasırı bir Bizanslı tarihçi der ki:

«O zengin tabiatlı, sadık, vefalı, sözünde duran bir Padişahdı. Onun sözü, başka hükümdarların andlarla temin ettikleri imzalı muahedelerden daha emniyet verici idi. Zaferden zafere koşan askerleri altın, gümüş ve mücevheratı ölçeklerle paylaşırlarken o dileseydi hazinelerini ağızlarına kadar altınla ve mücevheratla doldurabilirdi. Onun asîl kalbi yalnız yurdun ve milletin refahı endişesiyle çarpıyordu. Vezirleri ve kumandanları yurd ve halk severlikte hükümdarlarını örnek alıyorlardı.»

* * *

Fatih ve muzaffer hükümdar —bir rivayete göre— Germe hisarı aldıktan sonra 850 yılı Cümadelulasının yedinci Salı günü Kazasker Molla Hüsrevi çağırarak vasiyetini yapmıştır. Bu vasiyetname Cümadelahire'nin ortalarında yazılarak üstü Molla Hüsrev tarafından tasdik edilmiştir. Bazı tarihçiler hükümdarın böyle bir vasiyetnamesinden kısa ve çok hatalı bir şekilde bahsetmişlerdir. Ben bu vasiyetnameyi Bulgaristana okkası 3 kuruş on paraya satılan evraktan arta kalmış vesikalar arasında buldum. Tarihin bir çok karanlıkları üzerine projüktör ışığı dökecek olan vasiyetnameyi «Tarih Dünyası» okurlarına tanıtacağım. O devirlerden bize kadar gelebilen orijinal vesikalar yok denecek kadar az olduğu için vasiyetname her bakımdan yüksek bir değer taşımaktadır Vasiyetname şimdi Başbakanlık Arşivinde Maliyeden devredilen evrak arasında 162/14 numarada muhafaza altına alınmıştır. Arabça olan vasiyetname güzel bir tevkî yazı ile Şark âbadisi kâğıd üzerine yazılmıştır. Boyu 3,25 metre, eni 22 santimetre ve 63 satırdır. Sadrazam Çandarlı Halil Paşa ile Vezirlerden Saruca ve İshak Paşalar şahid sıfatile imzalamışlardır. Kazasker Molla Hüsrev imzasını «Mehmed İbni Feramüz» şeklinde atmıştır.

İkinci Murad vasiyetnamesinin baş taraflarında öldükten sonra Saruhandaki gelirlerinden 20 bin florinin Mekke, Medine, ve Kudüs fakirlerile kendi ruhu için Kur'an okuyanlara, tekbîr ve tehlil getirenlere, sadaka dağıtılmasını tavsiye ettikten sonra (95) bin dirheme satın aldığı bir miskaldan ağır olan yanından delikli kırmızı yakut taşlı yüzüğü ile diğer elmas yüzüğünün de derhal satılarak bedellerinin öldüğü zaman namaz ve orucunun iskatı için kullanılmasını ve eğer bunlar derhal müşteri bulmazsa rehin konularak alınacak paranın tavsiye edilenlere dağıtılmasını ve sonra da satılmak suretiyle borcun ödenmesini söylüyor.

Vasiyetnameye göre bütün köleleri ve bu arada «Yaniç oğlanı» denilen Saruhandan getirdiği bütün köleler ölümünün 40 gün evvelinden muteber olmak üzere hürriyetlerine kavuşacaklardır.

(Devamı 174 üncü sahifede)

Şehzadebaşı camii ve türbelerini gösteren tablo (W. H. Bartlett'en)

ŞEHZADEBAŞI TÜRBELERİ

Yazan:

ADNAN GİZ

Kanunî Sultan Süleymanın dört yetişkin oğlu vardı. İkisi âsî sayılarak katledildi. Biri, tahta geçti, fakat babasına nâlâyık bir halef olarak damgalandı. Yalnız birisi, siyasî hâdisâta karışmak imkânını bulmadan 22 yaşında eceliyle öldü. Aziz ve muhterem oldu.

Şehzade Mehmed, yaşça veliahd şehzade Mustafadan küçüktü. Belki, genç yaşta ölümün yarattığı sempati ile —çünkü müverrihlerimiz çok hislidir— tarihçilerimiz onun, babasının en sevgili oğlu olduğunu yazarlar. Maamafih zamanın saray defterlerinde, kardeşleri Sultan Mustafa, Sultan Selim diye kaydedilirken bu gence «Emîri muhterem Sultan Mehmed» diye hususî bir mevki verildiğini ben de tesbit ettim.

Sultan Mehmed, en makbul şehzade eyaleti sayılan Manisa Valisi iken 8 Şubat. 950 (1543) de ateşli bir hastalığı müteakip vefat eyledi. Padişah, bu sırada garp serhadlerine yaptığı 10. cu seferinden dönüyordu. Bu felâket onu çok sarsmıştı. Verdiği emirle şehzadenin nâşı İstanbula nakledildi. Ayın 18 inde Beyazıd camiinde, Padişahın ve muazzam bir cemaatin huzuriyle cenaze namazı kılınarak, bugün Şehzadebaşı diye anılan Eski Odalar mevkiine gömüldü. Sultan Süleyman, devrin büyük mimarı Sinana bu mevkide derhal bir türbe ve cami inşasını emreylemişti. İnşaat beş yıl sürdü. Müverrih Âli'ye göre 150 yük akçe (300 bin altın) sarfolundu.

Mimar Sinan'ın kalfalık yıllarına rastlayan bu yapılardan, Şehzade Mehmed'in küçük türbesi, mimarî, çinicilik ve camcılık bakımından kıymetli bir eserdir. 16 ncı asır çiniciliğinin en güzel nümunelerinden sayılan sarı ve yeşil çiniler, delikanlılık çağında ölen bu şehzadenin türbesini âdetâ «âsude bir bahar ülkesi» haline getirmiştir.

Türbe dâhilinde dört sanduka vardır. Şehzadenin sandukası üzerine, kaybetmiş

olduğu dünya tahtının bir nişanesi olmak üzere oyma tahtadan bir taht konulmuştur. Evvelce türbe dâhilinde bulunan şehzadenin iki kıymetli hil'ati ile bir mendili Topkapı Sarayı Müzesine kaldırılmıştır. Bugün gerek sandukalar, gerek kavuklar ekser türbelerimizde olduğu gibi perişan bir haldedir.

Şehzade Mehmedin yanında, sakat ve kambur doğan ve Şehzade Mustafanın katlinden sonra içlenerek öldüğü söylenen Şehzade Cihangir medfundur.

Sultan Süleymanın, İstanbulun bu ismi alan semtinde, Cihangir için yaptırdığı cami bilâhare yanmış ve yeniden yapılmıştır.

Şehzade Mehmedin yanındaki ikinci kabir, kızı Hümâşah Sultana aittir. Üçüncü kabrin ise kime ait olduğu henüz tesbit edilememiştir. Şehzade Mehmed genç yaşta ölmesine rağmen, Hümâşah isimli bir kız çocuğu bırakmıştı. Bu çocuk, Sultan Süleymanın sarayında Şehzadenin yegâne yadigârı olarak nâzü-naim ile büyütülmüş, 1575 te Pâdişahın gözde nedimlerinden Ferhat Paşa ile evlendirilmiştir.

Hümâşah Sultanın bu izdivaçtan iki kızı, beş oğlu olmuş, oğulları muhtelif saray hizmetlerinde bulunmuşlardır. Kızlarından Fatma Hanım Sultan, kocası ve bu nesilden daha birkaç kişi Şehzade camii bahçesinde gömülüdür.

Şehzade bahçesinde dikkate şayan türbelerden kıymet ve inşa tarihi itibariyle de ikincisi Rüstem Paşaya aittir. Türk çiniciliğinin, 16 ncı asrın ikinci yarısında gösterdiği terakkiye güzel bir örnek olan bu türbenin çinileri, temiz beyaz zemin üzerine kuvvetli desenleri, tatlı kırmızısı ve fırça dalgasını aksettiren mavisiyle bu devrin hususiyetlerini taşımaktadır. Türbenin kıymetli camları kırıldığından sonradan değiştirilmiştir. İçinde ikisi Rüstem Paşanın küçük yaşta ölmüş çocuklarına ait olmak üzere üç sanduka vardır. Kanunî devrinin meşhur şahsiyetlerinden olan Rüstem Paşa, 1539 da bu hükümdarın tek kızıyla evlenmek suretiyle ikbale kavuşmuş, iki kere sadarette bulunmuş ve kaynanası Hürrem Sultanın siyasî ihtiraslarına âlet olmakla nam alarak karısından önce ölmüştür.

Üçüncü türbe, yine 16 ncı asrın saray damatlarından Bosnalı İbrahim Paşaya aittir.

İbrahim Paşa da üçüncü Murad'ın ve Safiye Sultanın gözdesi olarak kızları Ayşe Sultana namzet kılınmış, bu sebeple sür'atle terakki ederek Mısır Valiliğine gönderilmiş ve damatlığa lâyık büyük bir servet topladıktan sonra İstanbula dönmüştür.

İçlerinde murassa' bir taht bulunan hediyeleri ve günlerce süren düğünü, Osmanlı şâir ve müverrihlerini bir hayli meşgul etmiştir. Bir kaç kere sadarete geçen ve Haçova meydan muharebesinde temayüz eden İbrahim Paşa, 10 Temmuz 1601 de ölerek bu türbeye gömülmüştür. Yanında biri kız, biri erkek iki çocuk sandukası mevcuddur.

Osmanlı tarihinin hazin ve ibret verici bir vak'asının hatırası da o vak'anın kurbanı olan çocuğun türbesiyle birlikte bu bahçede mahfuz bulunmaktadır.

Osman oğulları arasında kardeş öldürme işi, âdeta bir kanun gibi mucip sebepleri bulunarak müdafaası yapılmış ve bir nizama bağlanmıştı. Fakat kanun haline girmiş bir evlât öldürme nizamı yoktu. Yalnız, birkaç Padişah kendilerine karşı kılıç çeken veya bu vehmi yaratan evlâtlarını öldürmekte tereddüt etmemişlerdi. Fakat, genç bir hükümdar, dejenere bir babanın oğlu olan üçüncü Mehmed, henüz 14-15 yaşındaki öz oğlunu, tahta göz dikmek suçu ile itham ederek mensub olduğu soyun en menfur bir cinayetini işlemiştir.

Şehzade Mahmud adını taşıyan bu çocuk, Anadoluda bir türlü bastırılamıyan ihtilâl hareketlerini, kendi çocuk muhayyilesinde yaşatarak: «Babam beni bıraksa, gider isyanı bastırırım» gibi sözler edermiş, bu sözler Padişaha yetiştirilmiş, bir şeyhin çocuğun anasiyle mektuplaşarak bir an evvel tahta çıkmasını temin için muska yazdığı da şayi olmuş ve bütün bu hikâyeler Üçüncü Mehmedin bir irade ile oğlunu, karısını ve şeyhi boğdurmasına kâfi gelmiştir.

Tramvay caddesinden Şehzade camiine girerken kapının solundaki türbede, birinci Sultan Ahmedin vezirlerinden Mustafa Paşa medfundur ki bu türbe zannımca Hadikatül-Cevami'in bir ifadesinden ötürü, Destarî Mustafa Paşanın türbesi olarak tanınmaktadır.

Türbe üzerindeki muazzam kıtanın, tarih beyti şudur:

Dedi ey Haşimi tarih-i fevtin hâtif-i kudsi
İlâhi eylesin mesken cenanı Mustafa Paşa
(Hicri) 1020

(Devamı 164 üncü sahifede)

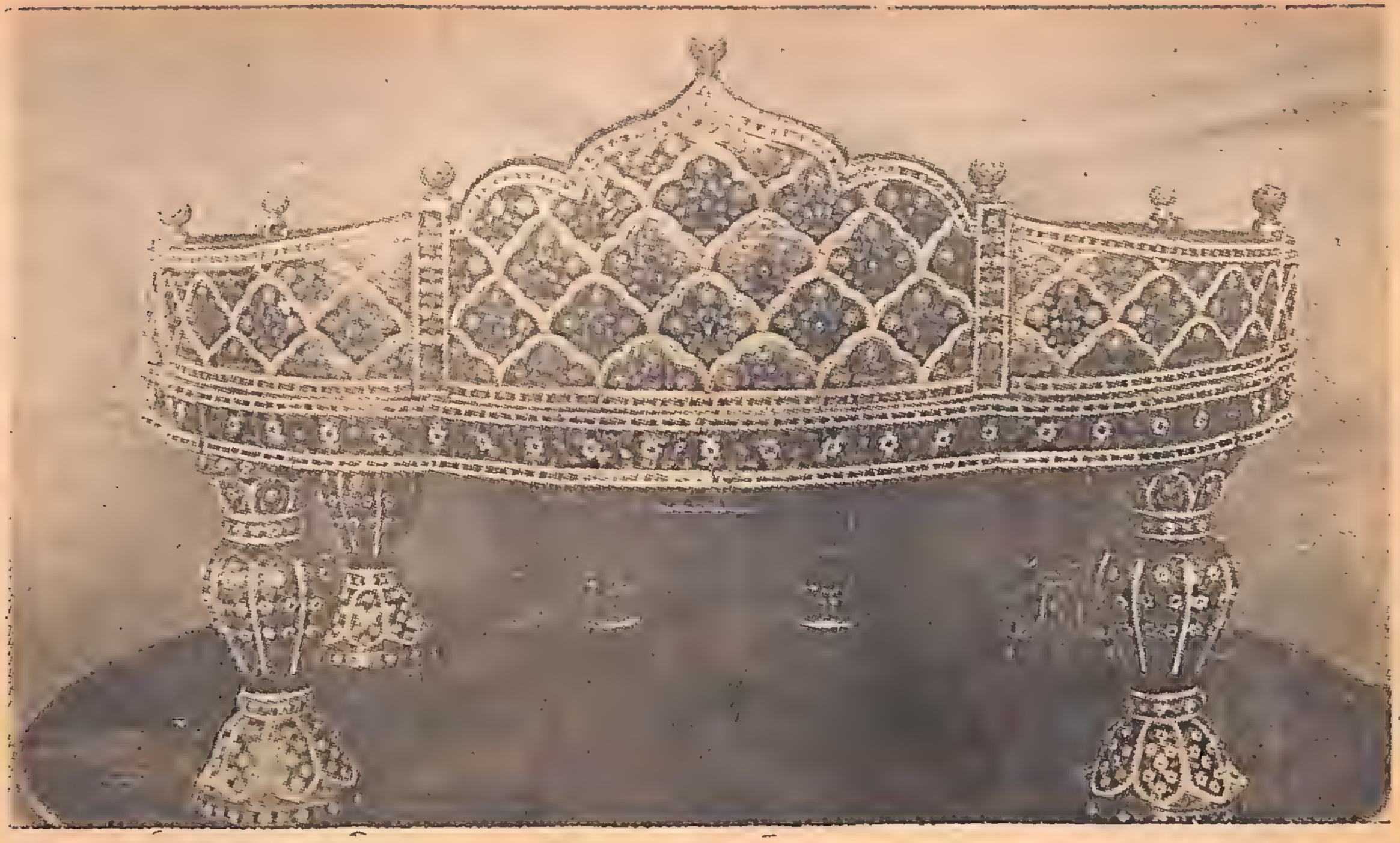

Şah ismailin Tahtı

Bu yazı, Şâh İsmail tahtı diye meşhur olan Keykâvüs tahtı hakkında şimdiye kadar bilinmiyen malûmatı vermekte, tahtın üzerindeki incilerin sayılarını bildirmekte ve nasıl elde edildiğinin hikâyesini vesikalarla izah ederek bir çok yanlışlıkları düzeltmektedir.

Eski metinlerin ve vesikaların «Halkârî Tahti Keykâvus» şeklinde adlandırıp vasıflandırdıkları bu taht sonraları; Şâh İsmail'in hazinesinden alınmış olması dolayısile tabiî yanlış olarak «Şâh İsmail Tahtı» diye meşhur olmuştur. Bu şâhların tahtı kelimenin tam kavrayıcı anlamile tahtların şâhıdır. Birinci dünya savaşından evvel mütehassıslar buna tam 4 milyon altın lira kıymet biçmişlerdi. Bugünkü paramızla 134 milyon lira demektir.

Ben 14 sene evvel bu tahtı tetkik ederken müze memurlarından ikisinin de yardımile üstündeki inci, zümrüd ve yakutları saymaya çalıştım. İki günlük bir çalışmadan sonra bunun imkânsızlığını gördüm. Yalnız üzerindeki Şâhdâne denilen ayni büyüklükte ve ayni renkteki iri incilerin 25 bin, kıymetli zümrüd ve yakutların da bunun sekizde biri kadar olduğunu tesbit edebildim. Müzeler İdaresi de benim âkibetime düşmemek için olacak tahtın yalnız noksan inci ve taşlarını tesbit etmekle işin içinden çıkabilmiştir. Bu taht kıymetli taşları, incileri, biçimi, minaları, tezyin ve tersim tarzı, halkârî süsleri itibarile ayrı ayrı mütehassısları üzerinde çalıştıracak, ayrı ayrı cildler yazdıracak kadar yüksek bir san'at eseridir. Müze Müdürü Tahsin Öz'ün ifadesile bu, «Mücevherle işlenmiş yüksek bir tablodur.»

Bunun büyüleyici san'at ihtişamı karşısında en talâkatli dil susar, en renkli kalem aczinden kırılır.. Onu dille anlatmak, yazı ile tasvir etmek muhaldir. San'at onun üstünde yıldızlı gökler kadar derinleşmiştir.

Dünyanın en büyük tac ve taht sahibi olan İngiliz Kralı sekizinci Edvard; Atatürkü ve İstanbulu ziyaret ettiği zaman Müzeyi gezerken bu tahtın önünde uzun uzun durmuş, hayranlığını belirtmiş ve fotoğraf

makinesile bizzat bir çok resimlerini çekmişti.

Dört ayak üzerine oturtulmuş olan tahtın kenarlarında «baba» denilen dokuz topuz vardır. Bunlar tamamen yakutla kaplanmış ve tepelerine de büyük birer zümrüd oturtulmuştur. Buralarda vaktiyle Hind elmasları bulunduğu eski vesikalardan anlaşılmaktadır.

Tahtın yedi parçadan yapılan kenar korkuluklarının arkaya rastlayan daha yüksekçe kısmının iç tarafı tamamen altın kaplıdır. Altın levhanın üzerine renkli minalar yapılmıştır.

Ayaklar sekiz dilimlidir. Ben yalnız bir diliminde 1248 inci saydım.

Taht portatiftir. İcabında sekiz parçaya ayrılarak hükümdarın yanında, ordugâha da götürülebilirmiş.

Bu tahtı Yavuz Sultan Selimin Tebrizi işgalinde Şâh İsmailin hazinesinden alıp getirdiği hakkında tevatüre dayanan bir rivayet vardır. Dördüncü Mehmedin; üstünde el yazısile bir emrini taşıyan 1091 H. tarihli ve (1) numaralı hazine defterinin 89 inci sahifesinde bu taht şu şekilde tesbit edilmiştir:

«Halkârî ve evzen pullu kâri Hindî mükemmel ve inci ile müzeyyen iki toplu döşemesile tahtı şerif»

Türk Tarih Kurumunun çıkardığı dört cildlik tarih kitabının ikinci cildinde bu tahtın Nâdir Şâh tarafından Hind seferinde Delhi'de Türk İmparatorlarının sarayından alındığı, sonra Osmanlı Padişahlarına hediye edildiği ve yanlış olarak da Şâh İsmaile izafe olunduğu yazılıyor.

İzzî tarihinin bir haberinin yanlış anlaşılmasından doğan bu hatayı burada düzeltmek istiyorum. Filhakika Nâdir Şahla Osmanlı Hükümdarı arasında geçen muhaberelerde Şâhın Pâdişaha göndereceği hediyeler içinde bir tahtın da bulunduğu yazılıyor. İstanbuldan da Şâha gönderilecek armağanlar ve nameler hazırlanmıştı. Fakat Şâh öldürüldüğü için bu hediyeler teati edilmemiştir. İstanbuldan gönderilecek hediye listelerini ihtiva eden mektuplar Topkapı Sarayında bulunmuştur. Yavuz bu tahtla beraber Şâh İsmailin hazinesinden; üzerinde Şâh'ın ismi bulunan kadife seccade, kemer, kadeh ve bâzubendi de iğtinam etmişti. Şâh İsmailin sevgilisi Taçlı Hatunun kulağından çıkarılan ve Şâh İsmailin meşhur yakut şerâb kadehinin parçasından yapılan salkım küpesile koynundan çıkan inci tesbih de diğer ganimetlerle beraber Topkapı Sarayı hazinesinde saklıdır.

Nâdir Şâhın Hükümdarlığı 1148 - 1160 H. yıllarına rastlar. Halbuki bu taht 1091 tarihli hazine defterinde vardır. Daha evvelce Osmanlı Sarayında bulunan bu tahtın Nâdir Şâh tarafından Birinci Mahmuda hediye gönderildiği nasıl iddia olunabilir?

Defterdeki sarahatten anlaşıldığına göre bu taht Hind-kârî bir eserdir. Şâh İsmail onu daha evvel Hindistandan iğtinam etmiş, sonra da Tebriz hazinesinde Yavuzun eline düşmüştür. Bunun Hindistanda hüküm süren Türklerin bir eseri olması da muhtemeldir.

1147 tarihli bir başka hazine defterinde bu tahtın arka döşemelerinden 2357 dirhem ağırlığında iki altın levha ile (baba)-ları üstündeki Hind elmaslarının söküldüğü kaydı da görülmektedir. Tahtın seyyar ayak iskemlesi de kendisine lâyık başka bir san'at bediasıdır.

Bir tarih mecmuası Osmanlı Padişahlarının bu tahta oturarak bayram tebriklerini kabul ettiklerini yazmıştır. Osmanlı Hükümdarları hiçbir vakit hiçbir yerde bu tahtı kullanmamışlar, sadece bugünkü anlamile müze olan hazinelerinde bir tarih hatırası olarak saklamışlardır.

Şehzadebaşı Türbeleri

(Baştarafı 161 inci sahifede)

Bu tarihin, son iki rakamı bir hayli silinmiştir. Birinci Ahmet devrinin ilk yıllarında Mustafa isimli iki maruf vezir vardı. Birincisi Sarıkçı Mustafa Paşadır ki bu Padişahın ikinci saltanat yılında Kasımpaşa üzerine sadaret kaymakamı olmuş ve pek az sonra katledilmiştir.

İkinci Mustafa Paşa ise 1013 te Mirahûr iken, Kara Davut Ağa ile birlikte vezir olmuş ve her ikisine de Padişahın kız kardeşlerinden biri tezviç edilmiştir. 1019 veya 1020 de ölmüştür.

Destarî Mustafa Paşa 1013 te katledildiğine göre, Şehzade camii kapısındaki türbede gömülü olan zat, Mirahûr Mustafa Paşadır.

Hasan Adnan GİZ

SON HALİFE ABDÜLMECİT

VE

Hânedânı Âli - Osman Istanbuldan Nasıl Çıkarıldı?

Pencereden denize bakmak suretile kendi kendine oyalanmağa başlıyan Halife Abdülmecid Efendi, bir aralık yine Vali Haydar Beye doğru dönüyor. Yarı gazaplı yarı da meraklı bakışlarını yüzünde gezdire gezdire soruyor:

— Trene nereden bineceğiz Vali Bey?..

Vali Haydar Bey bu sual karşısında biraz duraksar gibi olmuş, saatlerdenberi üzülüp didinmekten daralan yüreğine bu sual, çok acı ve pek haklı bir şüphe sokmuştu. Çünkü; Halife Abdülmecid Efendinin, trene Sirkeciden bindirilmesinin münasip ve muvafık olup olmıyacağı, daha o günün sabahında alâkalılar arasında görüşüldüğü sırada; Halife Hazretlerinin sevki işi ile alâkalı bulunan salâhiyetli zatlardan biri, Halife ve hilâfet taraftarlarından bulunduklarından şüphe edilen bazı kimselerin büyük ve küçük topluluklar hâlinde istasyon ve civarlarında, bir hâdise çıkarmak, bu suretle de Halifenin gönderilmesine mâni olmak teşebbüsüne geçmeleri ihtimalini, hazır bulunanlara hatırlatmış ve bu ihtimal üzerinde ehemmiyetle durulması, buna karşı gerekli tedbirler alınması tavsiyesinde bulunmuştu.

Diğer alâkalılar ve bilhassa Vali Haydar Bey tarafından da varid ve kabule şâyan görüldüğü için, Halife Abdülmecid Efendinin trene Sirkeci İstasyonundan değil de Çatalcadan bindirilmesi kararlaştırılmıştı. Verilen bu karar ve hele; bu kararın tatbiki için alınan bütün tedbirler ve yapı-

Bu resim, Saray mensubları ve Sultanların Sirkecide trene bindikleri zaman alınmıştır. (Reşad Ekrem Koçu'nun kolleksiyonundan)

lan hazırlıklar; bu işle vazifelendirilen kimselerden gayrilerine; tamamile gizli tutulmuştu.

Halife Abdülmecid Efendinin böyle durup dururken mânalı bakışlar ile bu suali sorması, Vali Haydar Beye; gündüz görüşülenleri ve bilhassa gizlice ve ansızın girişilecek menfî teşebbüsleri hatırlatmıştı ve pek haklı olarak da kuşkulandırmıştı. Vali Beyin duraklamasındaki başlıca sebep bu idi işte!..

Vali Haydar Beyin tavır ve halinde ansızın vukubulan bu değişiklik de; hiç şüphesiz; çok zeki bir zat olan Halife Abdülmecid Efendinin, tabiî ki gözünden kaçmış değildi. O da, bu suali sorduran ve zihnini tırmalıyan şüphe ve endişe her ne ise, onun tesirine; Vali Beydeki değişiklik üzerine; büsbütün kabarmış ve şahlanmıştı. Yine acı acı kıvranmağa, dudaklarını kemirmeğe, sinirli hareketlerle sakalının tellerini çekip koparmağa başlamıştı.

Fakat; bu hali çok sürmedi. Kendini pek çabuk toplıyan Vali Bey, vaziyet ve halindeki değişikliğe, koltuğu altında çıkan ve kendisini günlerdenberi kıvrandıran çıbanın o esnada birdenbire başlıyan ağrı ve acısının sebep olduğunu tam zamanında ileri sürüvermesi, hele; Halife Hazretlerinden af ve özür dilemesi, ve o sırada da; trene Sirkeciden binileceğini inandırıcı bir eda ile söylemesi, yüzde yüz muhakkak olan acı bir münakaşanın çıkmasını önledi.

Halife Abdülmecid Efendi, Vali Haydar Beyin sözlerine inanmış gibi görünmekle beraber, herhalde zihnini kemiren endişenin sevkile yüzünü tekrar buruşturdu ve sert bir sesle sordu:

— Sirkeciye karadan mı gideceğiz yoksa denizden mi?...

Vali Haydar Bey; solu gerisinde duran ve Halifenin bu sualleri sıralayıp sormasından; ne de olsa; kuşkulanan Polis Müdürü Sadettin Beye dönerek, Halifeye hissettirmeden bir göz işareti verdi ve sözüne devam etti:

— Hangi tariki tercih buyurursunuz efendim?..

Halife Abdülmecid Efendi, yine düşünceye dalmış, kaş ve gözlerini oynatmağa, sık sık yutkunmağa başlamıştı. Bir aralık, yine ayağa kalktı. Titiz adımlarla ilerliyerek Vali Beye yaklaştı. İtimadsızlığını hissettirecek bir eda ile yüzüne baktı, baktı. Ve nihayet:

— Ben mi Vali Bey?.. diye haykırdı..

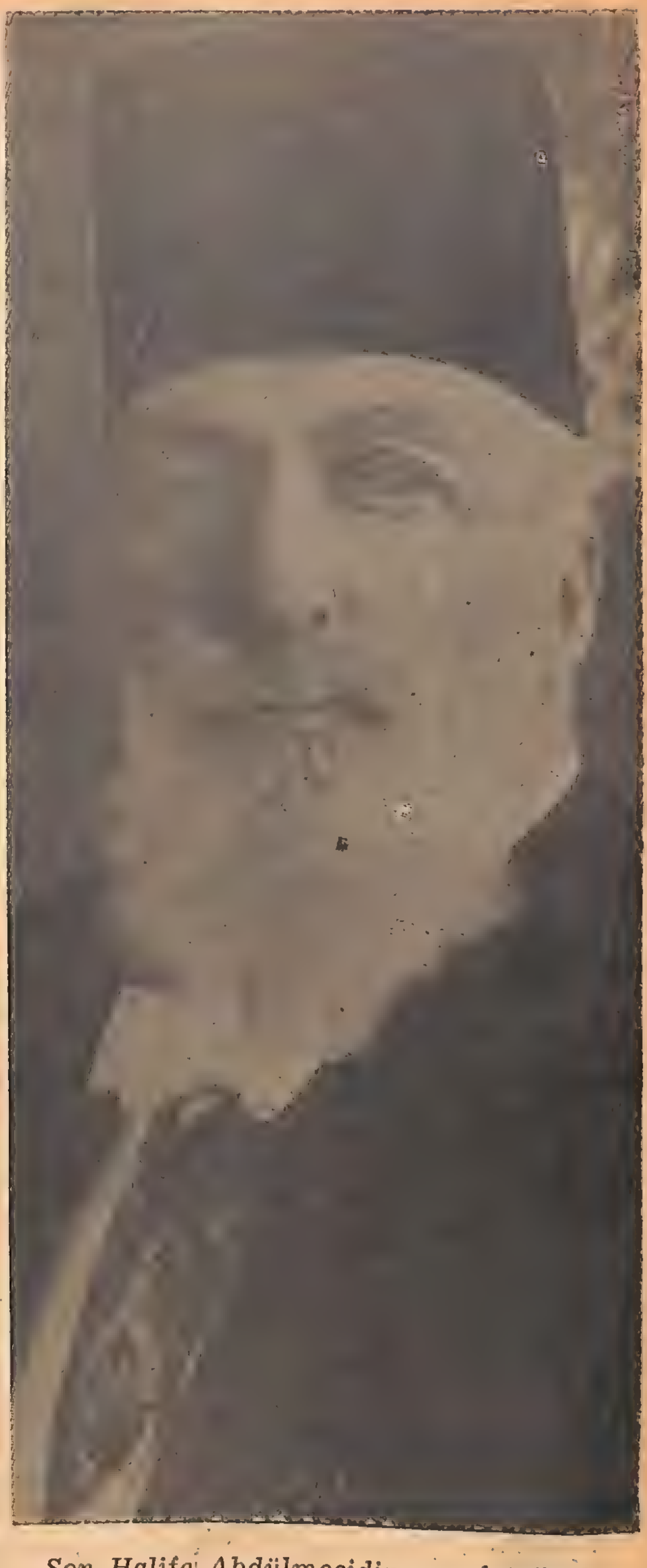

Son Halife Abdülmecidin son fotoğrafı

Yine biraz durup düşündükten sonra sözünü tamamladı:

— Deniz tarikiyle geçmeyi tercih ediyorum Sirkeciye ben!..

Vaziyetin yine çapraşık bir şekil almak üzere olduğunu hisseden Vali Haydar Bey, alnını kırıştırarak sordu:

— Bu tercihinize sebep nedir Efendi

Hazretleri?. Lûtfen söyler misiniz âcizinize?

— Kara yoluna çıkmakta karşılaşılmasını hatırladığım bazı ehemmiyetli mahzurlar!..

— Meselâ ne gibi mahzurlar efendim?.

— Söyliyeyim... Yolda bir taarruz ve hakarete maruz kalmamız, yahud da; görünür görünmez bir kazaya uğramamız filân gibi.

Halife Abdülmecid Efendi; nihayet, zihnini kemiren endişeyi açığa vurmuştu. Milletten korktuğunu apaçık ortaya koymuştu artık. Bu yersiz ve yakışıksız endişeye; kendiliğinden mi, yoksa yakınlarından herhangi birinin veya bir kaçının tahrik ve telkinleri ile mi; kapıldığı bilinemez ve o an için kendisinden de bu husus sorulup öğrenilemezdi de tabiî..

Vali Haydar Bey de; esasen, bunu öğrenmeyi ve bu işi eşelemek ile mevzuu deşip genişletmeyi lüzumsuz görmüş, belki de; bu suretle hem kendini hem de muhatabını sinirlendirmekten çekinmişti. Amma; sualin cevabını vermekde hiç de gecikmemişti. Tam bir idare âmirine yakışacak tatlı sert bir ciddîlikle:

— Efendi Hazretleri.. dedi. Müsaadenizle arzedeyim ki, zâtıâliniz yok yere vehme kapılıyorsunuz.. Hâtırı âlilerine gelen, yahud da bazı kendini bilmezler tarafından yapılan telkinler ile zâtıâlinizi endişeye düşüren bu menfi ihtimaller kat'iyyen varid değildir ve olamaz da. Büyük milletimiz...

Vali Beyin sözünü bitirmesine imkân kalmamıştı. Tam o esnada; biraz evvel salondan çıkan Polis Müdürü Sadettin Bey, telâşla gelmiş, ve Vali Beye hitaben, hazırlığın bittiğini, eşyaların otomobil ve kamyonlara yerleştirildiğini bildirdikten sonra; eli ile Halife Abdülmecid Efendiyi işaret ederek sözüne şöylece devam ile:

— Efendi Hazretlerinin maiyeti âlilerinde götürmek istediği bendegânının isimleri de; mahdumu mükerremleri Efendi Hazretlerinden öğrenilmiş ve kendileri otomobillere bindirilmiştir. Ne emir buyruluyor?.

Dedi ve bir kenara çekildi.

Koca salonu, hüzünlü bir sessizlik kaplamıştı. Vali Haydar Bey; merak ve biraz da tereddüt sızan bakışlarını Halife Abdülmecid Efendinin yüzünde gezdiriyor, ellerini oğuşturarak ve sık sık yutkunarak halile, hareket zamanının geldiğini anlatmak istiyordu.

Halife Abdülmecid Efendi, ayrılık zamanının artık yakınlaştığını anlamıştı. Birden yaşarıveren gözlerini yummuş, düşmemek için sağ elile yanındaki orta masanın kenarına tutunmuştu. O da acı acı yutkunuyor, sol eli ardsız arasız seyiren sakalında olduğu halde kara kara düşünüp duruyordu. Polis Müdürü Sadeddin Bey de, heyecandan mütemadiyen kırpışan gözlerini kol saatinden ayırmıyordu. Ara sıra; Vali Beye telâşlı ve istifhamlı bakışlar fırlatıyor, lisan hali ile daha ne duruyoruz demek istiyordu.

Bir kaç dakika süren bu sessiz, fakat; o nisbette heyecanlı sahneyi, Halife Abdülmecid Efendinin mütevekkil bir eda ve kısık bir sada ile söylediği şu sözler nihayetlendirmişti:

— Takdir-i Hüdâya uymaktan başka ne gelir elden. Haydi beyler, biz de inelim ve derhal hareket edelim. Yalnız, evlâdlarımı yanımda bulundurmak isterim. Buna da itiraz etmemenizi ve arzumu yerine getirmenizi bilhassa rica ederim.

Halife Abdülmecid Efendi; nihayet, millî iradeye karşı boynunu eğmiş, çocukları ile birlikte perdeleri kapalı otomobile girmişti.

Halife Abdülmecid Efendiye yapılan bu millî tebliğden on gün evvel idi hiç unutmam... O sıralarda; sinsi sinsi şurada burada dolaşan ve Halifenin ayni zamanda Devlet reisliğini de deruhde etmesi mevzuu üzerinde propagandalar yapmağa kalkışan bazı kimselerin faaliyetlerini gizlice takip eden yardımcılarımızdan vâiz Hâfız Mahmud Efendi ile, odamda görüşüyordum. Gelen bir komiser arkadaş, Polis Müdürü Sadeddin Beyin beni istediğini işaret ile anlattı. Hâfızın son derecede dikkate şâyan olan haberlerini dinlemeyi; bir mazeret beyanı ile; sonraya bıraktım ve kalktım.

Müdürün odasında siyasî kısım baş memurlarından Ahmed (1) İdikut bir kenarda ayakta duruyor, Müdür Bey de düşünceli bir eda ile geziniyor ve bıyıklarını çekiştiriyordu. Beni görünce; ikimize de karşısında yer gösterdi. Kendi de; yazı masasının gerisindeki koltuğa yerleşti. Mânalı bakışlarını yüzlerimizde gezdirerek:

(Devam edecek)

---

(1) Millî Savaşın yıldızlarından olan ve alâkalıların kadir bilmemezlikleri yüzünden ihmal olunan bu bahtsız arkadaş hayattadır. Tophanedeki Belediye garajında ücretle çalıştırılmaktadır.

Osmanlı - Türk Hattatları

Bu yazıda 47 Kur'anı Kerîm, 1000 kadar En'am ve sayılamıyacak kadar muhtelif eser vermiş olan büyük Türk hattatı Amasyalı Şeyh Hamdullah'ın san'at kudreti, eserleri ve hayatı hakkındaki efsaneleri bulacaksınız

Yazan: KEMAL ÇIĞ

Bundan evvelki yazımızda, Türk hattatlarına geçmeden evvel, yazı tarihinden kısaca bahsetmiş ve Yakut-ül-Musta'samî ile yazı san'atının Şeyh'e kadar önemli bir hamle göstermeden geldiğini kaydetmiştik. Bu yazımızda Osmanlı Türk hattatlarından bahsederken Amasyalı Şeyh Hamdullah ile işe başlıyacağız. Vâkıa ondan evvel Fatih devrinde yaşamış ve oldukça isim yapmış Yahya al-sofi ve Bâb-ı Hümâyun üzerindeki musanna' yazıyı yazan Ali bin Yahya gibi hattatlar var ise de, Şeyh ve Şeyhden feyz almış hattatlar yanında bunlar, sönük kaldıklarından üzerinde durmıyacağız.

Sühri Verdiye tarikatına mensub, Buharadan gelmiş ve Amasyada yerleşerek fakir bir kız ile evlenmiş Mustafa Dede isminde zarif ve ehli-dil bir babanın sulbundan olan Şeyh Hamdullah, gerek doğumunda ve gerekse yazıyı öğrenme çağında ismi etrafında bir takım mucizevî rivayetler kaydedilmiş büyük hattat'dır. Birinci mucize doğumu ile alâkalıdır.

Gûya Şeyhin babası Mustafa Dede evlenmek düşüncesile Amasyada dolaşırken, gaibden haber veren ermiş bir zâta tesadüf eder.. Bu zat:

— Mustafa! Senin evleneceğin kız falan yerdeki fakir kadının kızıdır. Düşünme, hemen onunla evlen der. Mustafa Dede bu tavsiyeye uyarak o kızla evlenir. Fakat bir taraftan da kendisine yapılan bu tavsiyenin hikmetini meraka başlıyarak tekrar o zata başvurur. O zat; fakir kızı aldığı için Mustafa Dedeyi çok takdir eder ve bir çok hayır dualar ettikten sonra, bir çocukları doğacağını, bu çocuğun «kemâl ve maarif sahibi» olacağını, isminin kıyâmete kadar bâki kalacağını söyliyerek çocuğa «Hamdullah» isminin verilmesini tavsiye eder. İkinci karşılaşmadan kısa bir müddet sonra 1436 da çocuk doğar ve ona «Hamdullah» ismi verilir.

Hamdullah daha küçük yaşlarda iken ilme ve bilhassa yazıya karşı büyük bir alâka göstererek istikbali hakkında söylenen sözlerin doğruluğunu isbat eder.

İkinci mucize, yazıyı öğrenmeğe başlayıp da eser verme çağına girdiği zaman zuhur eder. Evvelâ yazı dersini Sayrafî'nin talebesi Hayreddini Mar'aşî'den almağa başlar. Bir müddet ders gördükten sonra eser vermek arzusuna kapılınca, yazılarında arzu ettiği güzelliği temin edemez ve bundan mütevellid müthiş sıkıntıya düşer ve buhranlar geçirir. İşte, yine böyle bir ânında, gûya Hızır Aleyhisselâm gelmiş ve kendisine bir tarz göstererek «el» vermiş. Tuh-

Şeyh Hamdullah'ın eşsiz eserlerinden

Hüsnü hattın büyük üstadı Şeyh Hamdullah'ın kaleminden çıkmış bir diğer eser..

fei Hattatîn'de bu fıkra şu suretle kaydedilmiştir: «Kemâl ıztırap üzere iken Hazreti Hızır Aleyhisselâm kendisine ol tavrı ta'lim ve bir mikdar müzakere ile tesliyeti amîm peyda olup vâkıa endek zamanda safhai hayâlinde merkûz olan vâdî-i ednâ himmetle kendilerine hediyei behiyye ve hibei Rabbânî olmuştur». Bu fıkra onun yazıdaki büyük kabiliyetinin insan kudreti fevkinde bir varlık olarak mütalâa edilmesini teyid etmesi bakımından şâyanı dikkattir.

İkinci Bayezid şehzadeliği sırasında Amasyada bulunurken Şeyh Hamdullaha çok i'tibar göstermiş ve hattâ ondan ders görerek icazet almıştır. Fatihin ölümile İstanbula gelip tahta geçtikten sonra da onu İstanbula dâ'vet etmiş ve saraya muallim ve kâtib nasbederek ve haremi hümayununda ona mahsus bir yer ayırmak suretile iltifatların en üstününe garketmiştir. O kadar ki, yazı san'atına karşı büyük bir temayül gösteren ikinci Sultan Bayezid, sık sık Hamdullahın yanına uğrar ve yazı hakkında onunla fikir teatisi yapar, bazan da şeyh yazı yazarken divitini tutuvererek ona olan hürmetini izhar edermiş. Öyle zamanlar olmuş ki, Bayezidin şeyhe karşı gösterdiği fazla iltifat devrinin diğer âlimleri tarafından kıskançlık yaratarak dedikodu mevzuu olmuş ve bu dedikodular da Bayezidin kulağına kadar gelmiş. Bunu önlemek maksadile Padişah şeyhin yazdığı nefîs Kelâm-ı Kadîm'leri âlimlere gösterir, onların takdirlerini aldıktan sonra kendi de; böyle bir hattata malik olduğu için dünyanın en bahtiyar hükümdarı olduğunu söylermiş. Hattâ bir gün ulemayı bir odada da toplıyarak şeyhi de çağırmış ve onu baş köşeye oturtmuş. Biraz, şuradan buradan konuştuktan sonra odada bulunan bir rahlenin üstündeki muhtelif ilimlere ait kitapları üstüste dizmiş ve en sonunda şeyhin yazdığı Kelâmı Kadîmi alarak dizilen bu kitapların neresine koymanın münasib olacağını sormuş.. Huzurda bulunan bütün ulema müttefikan Kur'anın en üste konmasının lâzım geldiğine tereddüdsüz karar vermeleri üzerine, Padişah, Gülzar-ı Sevab'ın kaydettiğine göre:

— Bu kişinin izafeti ihtiramiyesi kati çoktur. Hazret, Kur'anı Azîmüşşanın kitabetini bu kadar ihya etmiş bir ferd yoktur. Bu kişiyi sizin tahtınıza nice iclâs edeyim diyerek, hattatına karşı gösterdiği sevginin sebebini anlatmış. Bayezidin tahttan indirilmesi ve Yavuzun Hükümdar oluşu ile saraydan ayrılan Şeyh Hamdullah Alemdağına çekilerek ibâdat ile meşgul olmağa başlamış. Kanunî tahta geçince Saray tarafından tekrar hatırlanan Hamdullah, Padişah tarafından saraya davet ile bir Kur'an yazması teklifini, artık çok ihtiyar olduğunu ve bu işi yapamıyacağını behane ederek, red etmiş ve tekrar inzivâgâhına çekilmiştir. 1519 senesinde 80 küsûr yaşında vefat eden şeyh Karaca Ahmed mezarlığına defnedilmiştir.

San'attaki kudreti sâyesinde hâlâ «hüsnü hat» vâdisinin en parlak yıldızı olarak bilinen Hamdullah, Yâkuttan gelen şiveyi o kadar geliştirip güzelleştirmiştir ki, «Şeşkalem» de birbirinden üstün sayısız örnekleri bugün elimizde Türk san'at dehâsının en kıymetli nümunelerini teşkil etmektedir. Yazılarının güzelliğini ve bu güzelliği meydana getiren üstün san'atını ta'rifde, kalem çok âciz kalır. Onun san'atını

(Devamı 174 üncü sahifede)

İstanbul ve Haliç'in görünüşü (XII. nci asırda yapılmış bir gravürden)

Fetihte Osmanlı Donanması

Yazan:

Dz. Albayı: Tevfik İNCİ

Donanma Komutanlığı Silâh Şubesi Müdürü

Babası İkinci Muradın vefatı ile 1451 yılında İkinci defa taç giyen İkinci Mehmed, 21 yaş gibi çok genç bir çağda olmasına rağmen, Osmanlı Tahtını dolduracak bir olgunlukta olduğunu, Hükümdarlık makamını işgal eder etmez aldığı kararlarla göstermiştir. Devletin idaresini eline alınca ilk iş olarak kendisinden evvelkiler tarafından mevcudiyeti hiç bir zaman hoş görülmiyen bir veledi gayri meşru gibi daima itilmiş, kakılmış, bir kenara atılmış olan (Türkiyenin denizlerde de hareketlendirilmesi fikrini) büyük bir hassasiyetle benimsiyerek Osmanlı Türkiyesinin takip etmek zorunda olduğu siyaseti ile âhenkli bir donanma meydana getirmek yolunda hemen harekete geçmiştir. O, bu jesti ile tarihten ders ve ibret almış olduğunu göstermekle beraber deniz anlayışındaki kudretini, uzağı görüş hasletini is bat etmek ve aynı zamanda anlayışsız bir siyaset gütmiyeceğini, temelsiz bir fütûhata girişmiyeceğini belirtmek istemiştir. Fakat ilk anda etrafta uyandırmaya muvaffak olduğu bu tesirı Hükümdarlığının sonuna kadar ayni tazelikle yürütememiş, deniz siyasetine ayni tempo ile hız verememiştir.

İkinci Mehmedin gayesi Osmanlı Türkiyesini tabii sınırlarına doğru sürerek genişletmekti. Küçük Asyayı bir yarım ada olarak Asya kıt'asından ayıran, Trabzon ile İskenderun arasına mevsul hat ve Balkan yarım adasını Avrupadan ayıran, Tuna ile Sava nehirleri İkinci Mehmedin tasarladığı tabiî hududlar idi. Bu hududlar içerisinde tasfiye edilecek ve Türkiyeye ilhak edilecek bir takım müstakil hükûmetler mevcut olmakla beraber, hesabı en evvel görülecek Şarkî Roma İmparatorluğunun bakiyesi idi. Şatafatlı İmparatorluk

unvanını muhafaza etmesine rağmen Bizans; artık köhne, mürai ve fesat bir müesseseden başka bir şey değildi. Bir zamanlar denizden, karadan dünyanın her tarafından kitle halinde gelen tacirlerin bıraktıkları vergilerle günde 20000 altın filorine yükselen varidatı sayesinde, rakipsiz büyük bir ticaret merkezi olarak dünyanın en zengin memleketi pâyesini almış bulunan ve fertleri de birer Kralzade ihtişamı içerisinde (1) refahın zirvesine ulaşmış olan Şarkî Roma İmparatorluğunun merkezi Kostantaniye, artık orta çağ ile beraber tarihe intikal etmek üzere günlerini saymaktadır. İstanbul, açılacak olan yeni çağa yeni ve hakikî sahibi ile girecektir. Bizansın bu şa'şaalı mazisine bakarak, İkinci Mehmetden evvel bu şehre konmuş olan 28 muhasarayı göz önünde tutarsak, İstanbula karşı duyulan ihtirasları körükliyen sebebin iktisadî tesirler olduğu kolayca anlaşılır. Fakat İkinci Mehmedi Bizans üzerine çeken kuvvet yalnız iktisadî cazibe değil ayni zamanda siyasî bir zaruret idi.

Tarihi tam mânasile etüd etmiş olduğuna şüphe olmıyan İkinci Mehmed, Şark İmparatorluğunun kökünü kazımak için ilk tedbir olarak bir donanma meydana getirerek; Osmanlı Türkiyesinin kuruluşundan beri tam bir çöküntü halinde muhafaza edilmiş olan, deniz cephesini inşa etti. Yıldırım Beyazıt'ın Boğazın Anadolu yakasında yaptırmış olduğu Güzelce hisarın (Anadolu hisarı) karşısına Boğazkesen hisarını (Rumeli hisarı) çıkarak karadeniz boğazına kontrol koydu.

Kara ordusu son hazırlıklarını yaparken 45 parçadan mürekkep genç Osmanlı Filosu da 1453 Martından itibaren, Amiralinin ismini taşıdığı Balta Limanını hareket üssü yaparak Bizans'a karşı faaliyete geçti. Filo muhtelif kollara ayrılarak Karadenizde Ahyolu, Burgaz, Midye kaleleri ve Marmarada Vasilikoz, Ayastafanos işgal edildi. Boğazda Tarabya kalesi ile Kızıl adalarda bulunan kaleler denizden tahrip edildi.

Osmanlı ordusu 6/Nisan/1453 de Kostantaniyeyi kuşattı, 12/Nisan'da da Balta oğlu ana kuvvetle Dolmabahçe önüne demirledi. Donanmanın geri kalan kısmı Karadeniz Boğazının ve Marmara cephesinin kontroluna ayrıldı. Böylece Bizansın karadan ve denizden muhasarası tamamlanmış yalnız Haliç cephesi açık kalmıştı. Rumlar 2/Nisan'da Galata ile Sarayburnu arasına kalın zincirler ve büyük şamandıralardan mürekkep bir mânia kurarak ve bu mâniânın gerisine 10 adet büyük kıt'ada gemi demirliyerek Bizansın Haliç kapısını emniyete almışlardır.

İkinci Mehmed Bizansı en zayıf tarafından zorlamak maksadile her ne pahasına olursa olsun Osmanlı Donanmasının Haliçe girmesini istiyordu. Balta oğlu ayırdığı bir filo ile 18/Nisan,da Haliç mâniasının üzerine yüklendi. Manianın hemen gerisinde demirli bulunan Hıristiyan gemileri ile çatışan Türk çektirileri arasında kanlı bir muharebe başladı. Türk levendleri yüksek bordalı düşman teknelerini su kesimlerinden delerek batırmaya, maniadan uzaklaştırmak için zincirlerini kırmaya, halatlarını kesmeye, teknelerde yangın çıkarmaya savaşıyorlar, güvertelerine tırmanmaya uğraşıyorlardı. Düşman teknelerinin güvertelerine dizilmiş, çarıklık ve direklere çıkmış Hıristiyanlar ise Türk denizcilerinin üzerlerine, içerisi sönmemiş kireç ve su dolu fıçılar, variller, iri iri taşlar atarak, o devrin en korkunç silâhı olan rum ateşi yağdırarak, ok mızrak kullanarak müdafaada bulunuyorlardı. Altı saat devam eden boğuşma neticesi, Haliç mâniasının bu şekilde bir mücadele ile kırılamıyacağı anlaşıldığından Balta oğlu gece yarısından iki saat sonra filosunu geri çekti.

İkinci Mehmed Bizansı Haliç cephesinden tazyike mutlaka lüzum gördüğünden, Donanmasının karadan yürütülerek Halice geçirilmesine karar verdi ve hemen hazırlıklara girişildi.

Nisanın yirminci günü Lodos denizlerini kıça almış pupa yelken dört büyük geminin Marmaradan İstanbula doğru geldiği görüldü. Bunların üç tanesi Kostantaniye müdafaasına yardım için Papa tarafından gönderilen, içerleri erzak, mühimmat, asker dolu Göke sınıfına mensup büyük çapta harp gemileri idi. Dördüncüsü de Sicilyadan şarap ve buğday yüklemiş Bizansa ait büyük bir gemi idi. Balta oğlu 18 çektiri ile hemen hareket ederek Yedikule açıklarında bu kafileyi karşıladı. Türk çektirileri dört guruba ayrılarak her bir gurup bir düşman teknesine rampa oldu. Heybetli İtalyan Gökeleri ile ufak çaptaki Türk tekneleri arasında nisbetsiz bir boğuşma başladı. Yüksek bordalı teknelerinin de hima-

(1) Tarihi Umumî. Ernest Lavis ve Alfred Rambonun telifi. Cilt 1, sayfa 727

ye ettiği yarı zırhlanmış vücutları ile papanın askerleri, hem silâhlarını yukarıdan aşağıya doğru rahat ve müessir bir şekilde kullanmak imkânına hem de tatlı canlarını kolaylıkla müdafaa avantajına malik bulunuyorlardı. Halbuki Türk levendlerinin altlarında bulunan alçak bordalı, açık güverteli küçük tekneler yukarıdan yağan cehennem ateşine tam hedefti.

Türk levendlerinin bir kısmı gırtlak gırtlâğa boğazlaşmak için düşman gemilerinin bordalarından yukarı tırmanmıya, bir kısmı Balta ve kargılarla gökelerin su kesimlerini delmeye uğraşıyorlar, bir yandan da tutuşturulmuş yağlı paçavraları düşman teknelerine fırlatarak, aşağıdan yukarıya ok yağdırarak, uzun mızrak ve kargı kullanarak ellerinde bulunan bütün imkânları kullanıyorlardı.

Hıristiyanlar ise direklerinden, çanaklıklarından ve küpeştelerinden Türk çektirilerine ok ve sapan taşı atarak, palanga ile yukarıya kaldırdıkları su varillerini, büyük taş parçalarını yüksek irtifadan birdenbire aşağıya bırakmak suretiyle Türk mürettebatını yaralıyorlar, eziyorlardı. Kullandıkları silâhın en korkuncu Rum ateşi idi. Bir ara lodos rüzgârı kesildiğinden gemiler birbirlerine kenetlenmiş vaziyette Kız kulesi istikametine doğru akmaya başladılar. Bu sırada boğuşma kelimenin tam mânasile korkunç bir safhaya girdi. Hıristiyan gemilerinin küpeştelerinde baltalar, satırlar, topuzlar, şişler birer ölüm makinesi gibi işliyordu. Düşman gemilerinin küpeştelerine kadar tırmanan Türk leventlerinden bir kısmının bilekleri balta ile koparılıyor veya kafalarına indirilen topuzlarla beyinleri akıtılıyordu. Böyle bahtsızlığa uğrayanlar sapır sapır aşağıya dökülüyorlardı. Buna rağmen düşman gemilerine girmeye muvaffak olanların sayısı az değildi. Her iki taraftan darbeyi can evinden yiyenlerin hazin feryadları, intikam âvazeleri, birbirlerinin gayretlerini kamçılamak üzere koparılan nâralar tüyler ürpertici bir uğultu halinde denizin bu kısmından semalara yükseliyordu. Kafile böyle kanlı bir boğuşma ile suların tesiri altında Sarayburnundaki sığılıklara ve kayalıklara doğru sürükleniyordu. Boğuşma Türk denizcilerinin lehine inkişaf etmekte iken gurupla beraber lodos rüzgârı tekrar canlanarak denizler kalın dalgalar halinde kabarmaya başladı. Çıkan rüzgârı fırsat bilen Rum ve İtalyan Gökeleri yelkenlerini şişirerek Türk teknelerinden yakalarını kurtarmaya muvaffak oldular. Ortalık kararınca Bizanslılar Haliç maniasını açıp gönderdikleri gemileri ile yardım ederek bunları Halice aldılar.

Bu boğuşmayı sahilden seyreden ikinci Mehmed, muharebeyi kat'î bir şekle bağlayamadığı için Balta oğlunu azlederek Derya Kaptanlığı Makamına Hamza Beyi getirdi. Bununla da iktifa etmiyen genç Osmanlı Padişahı; esasen gözünden yaralanmış olan Balta oğlunu karşısına getirtip oracıkta yere yıkarak sopa ile döğmüştür.

İkinci Mehmed İstanbulu en mukavemetsiz yerinden bir an evvel vurmak üzere Donanmanın karadan Halice geçirilmesi hazırlıklarına hız verdirdi. Geceli gündüzlü binlerce amele çalıştırarak sahilden Galata sularının arkasından Tepebaşına ve buradan Kasımpaşaya kadar bir yol yaptırdı. Bu yola gemicilerin felek tâbir ettikleri yuvarlak uzun ağaçlar döşeterek bunları da koyun ve öküz yağları ile yağlattı. Bir yandan da teknelerin altlarına konulacak ve sağa sola devrilmelerine mâni olacak kızaklar hazırlattı. Bütün bu hazırlıkların tamam olduğu 22/Nisan gecesi tekneler sahile baştan kara edilerek altlarına kızaklar sürüldü. Kızaklar Bocurgat denilen el ırgatları ile karaya çekildi. Bundan sonra teknelerin oturmuş oldukları kızaklar manda ve insan yardımı ile felekler üzerinde çekilerek İkinci Mehmedin Donanması böylece karada yürütülmeye başlandı. Güzergâhta binlerce insan kaynaşıyordu. Bir kısmı kızakları çekiyor, bir kısmı kızaklara ve feleklere su döküyor, bir kısmı da tekneler ilerledikçe geride kalan felekleri alarak teknelerin önlerine yetiştiriyorlardı. Asıl işin garip tarafı bu büyük ameliyenin coşkun bir neş'e sağanağı içinde yürütülmesidir. Fetih esnasında bulunmuş olanlar bu hâdiseyi şu şekilde tasvir etmişlerdir.

Bütün gemiler bayraklarla donatılmıştı. Gemiler sanki denizde seyrediyorlarmış gibi, mürettebat vazife taklidi yapıyorlardı. Karaya çekilen tekneler yelkenlerini açıyorlar, esen rüzgâra göre kullanıyorlardı. Forsalar oturaklara oturmuşlar havada kürek çekiyorlar, muntazam fasılalarla ses veren bir davul tokmağı forsalara tempo tutuyordu. Reisler nâra atıyorlar, forsaların sırtlarında kamçılarını şaklatıyorlardı. Ge-

şuşuyorlardı. Tepeye varan gemiler yelkenlerini sararak yokuştan aşağı Haliçe akıyorlardı. Gecenin sessizliğini yırtarak Bizans semalarına yükselen davul, dümbelek zurna sedalarına, boru ve nefîr nağmelerine, Reislerin tiz nâralarına ve etrafta yanan binlerce meş'alenin yarattığı manzaraya bakarak buna bir zafer alayı demek daha yerinde olur. Böyle taşkın bir neş'e ve nümayişle 70 parça gemi, sözde bîtaraf Galata Cenevizlilerinin ve Haliçteki Hıristiyan gemilerinin gözleri önünde bir gecede Halice aktarıldı. 23/Nisan sabahı gecenin zulmeti Bizans üzerinden sıyrılırken Haliçteki Türk gemilerinden binlerce insanın tekbir âvâzeleri huşu veren ilâhî ve muazzam bir uğultu halinde Bizans semalarına doğru yükselmeğe başladı. Uykularından uyanan Bizanslılar şaşkına dönmüşlerdi. Şehrin Türkler tarafından zaptedilmiş olduğunu sananlar bile olmuştu.

Bizansı Haliç cephesinden çökertmede, Haliçe geçirilen Türk gemilerinin rolü ön plânda gelmektedir. Fatih, Osmanlı Türkiyesini babasından aşağı yukarı donanmasız bir halde teslim almıştı. Devrinde canlandırılmış olan deniz kuvvetleri, henüz tecrübe ve olgunluktan uzak olmasına rağmen, genç Osmanlı Donanması fetihte hissesine düşen vazifeyi gücü nisbetinde parlak bir şekilde başarmıştır.

Fetihte Türk gemileri Halice geçirilirken karada takip edilen yola dair o kadar birbirine zıt rivayetler vardır ki hangisinin hakikati ifade ettiğine karar vermek çok zor. Hattâ bu arada (Balta oğlu Süleyman Bey hendese ilmine âlim olmakla ceraskal tarikası üzere yâni kırk elli dilli makaralar ile sefineleri Balta Limanından dağa çekip, yelkenler açıp Kasımpaşa nam mahalle 70 pare gemi inzal ettikde) diye ortaya garip bir fikir atanlar bile var. (2)

Fakat bütün rivayetler, çeşitli düşüncelerle yuğrulduğu takdirde bu geçişte donanmanın; Tophane - Kumbaracı yokuşu - Asmalı mescid sokağı - Tepebaşı - Kasımpaşa yolunu takip etmiş olduğuna inanmak icab ediyor.

Tevfik İNCİ

---

(2) Meriyüttevarih. Şamdanî Zade Fındıklılı Süleyman. Sahife 448

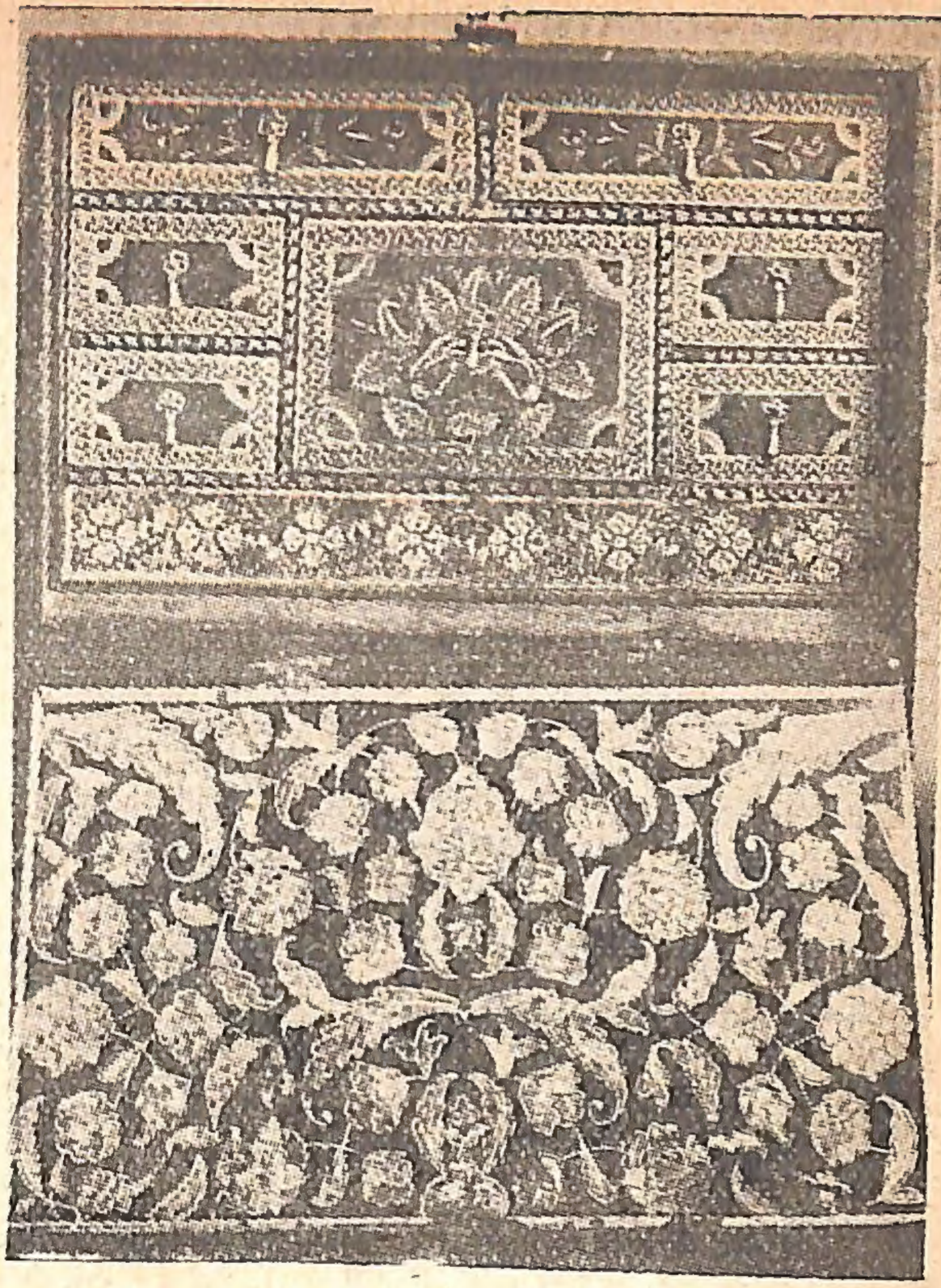

San'at Şaheserlerinden:

Kıymetli Bir Çekmece

Bu bir para çekmecesidir. Gizli bir çok gözleri vardır. Yapılışında Girid'in meşhur LABİRENT'i taklid edilmiştir. Elde mufassal bir miftah olmadıkça bu gözleri bulmaya ve açmaya imkân yoktur. Ömrü üç asrı aşan bu çekmece Edirne'de Türk işçileri tarafından yapılmıştır. Para gözleri bir kapakla örtülmüştür. Kapağın iç yüzüne kırmızı zemin üzerine öyle ince nakışlar yapılmıştır ki, bakanın gözlerini ve gönlünü büyüler. 300 yıldanberi renklerini atmayan bu çiçeklere insan -koklamak için- elini uzatacağı gelir.

Bu eşsiz Türk eserinin pirinç halkaları gibi marangozluk işi de san'atkârlarımıza güzel bir örnek olacak kadar nefistir.

Dolmabahçe Sarayında açılan ilk tarih sergisinin baş eserleri arasında yer alan çekmece şimdi Türk ve islâm eserleri müzesindedir.

İKİNCİ MURADIN VASİYETNAMESİ

(Baştarafı 159 uncu sahifede)

Padişah vasiyetnamesinin diğer yerlerinde de şunları bilhassa belirtiyor ve hulâsaten diyor ki: «Ben ölünce cesedimi Bursada camiimin yanındaki oğlum Alâeddinin mezarının üç dört arşın yanına gömünüz. Üstüme büyük hükümdarlarınki gibi muhteşem türbe yapmayınız. Cesedimi doğrudan doğruya toprağa gömünüz. Üstüme Tanrının rahmeti olan yağmur yağsın, yalnız mezarımın etrafına dört duvar çevirin ve üstünü örtünüz ki burada hâfızlar oturabilsinler. Yanıma evlâdımdan, akrabamdan kimseyi gömmeyiniz. Mezarımın yapılması için de beş bin flori harcayınız. Eğer ben Bursada ölmezsem cesedimi Bursaya götürünüz. Cesedim Bursaya Perşembe günü varsın ve Cuma günü toprağa konsun...»

Vasiyetnamenin infazına vaktin Sadrazamı ile medreselerinin müderrislerini, Bursa kadısını ve naibini memur etmiştir.

İkinci Murad 955 yılı Muharreminin başında Çarşamba günü kuşluk vaktinde Edirnede ölmüştür. 13 gün sonra Bursaya getirilerek gömüldü. Vasiyetine uygun bir türbe yapıldı. *İbrahim Hakkı KONYALI*

SULTAN SÜLEYMANIN TÜRBESİ

(Baştarafı 145 inci sahifede)

türbesinin tamamen yıktırıldığını ve mermer taşlarının nakledildiğini haber aldı. Bunun üzerine Szigetuar kumandanından —ki bu sırada Conte de Vecchia adında bir İtalyandı— keyfiyeti sordu. Bu kumandan 11 Nisanda harp meclisine verdiği cevapta Gallo Tesch isimli bir iaşe subayının kendisi yokken, türbeyi yıktırdığını, kubbesindeki kurşunları aldığını ve tepesindeki altın yaldızlı yuvarlağı da Viyanada sattırmak istediğini bildiriyor, «bu muhteşem binayı (Herrliches Gebaü) barbarca yıktırmak ne ayıb, bunun sade mermer taşları binlerce lira kıymetinde idi» diye yazıyordu. Harp meclisi bu hâdisenin tahkikatını yaptırmış, bu mevkiin hâkimi Schuleczky şahidleri dinlemiştir: Bunlardan Cizvit rahibi Ermononist bu tahribi yapanların mesuliyetini azaltacak şekilde ifade vermişse de, bu mahallede sakin Macarlardan bir çoğu hakikati bildirmiş, Avusturya zabitlerinin taşlarile kendilerine ev yaptırmak, kısmen de tahkimatta kullanmak için türbeyi yıktıklarını söylemişlerdi. Tahkikat Gallo Tesch'in hazineye bir tazminat itası ile neticelenmiş ise de, Kanunî Sultan Süleymanın Szigetuar'daki muhteşem türbesi, bu büyük Osmanlı san'at âbidesi, Macaristanda bulunan pek çok Türk eserinin âkibetine uğramaktan kurtulamamıştı.

Tayyib GÖKBİLGİN

OSMANLI - TÜRK HATTATLARI

(Baştarafı 168 inci sahifede)

Hasan bin Abdullah tarafından yapılan tezhip

anlamak ancak eserlerini görmekle mümkündür. Sadece şunu da kaydetmek lâzımdır ki; o kendisinden evvel gelenleri çok geride bırakarak, kendisinden sonra da uzun bir zaman «hüsnü hat» san'atının ikliminde rakipsiz bir hükümdar olarak, Hâfız Osman ve Rakım'lara kadar kalacaktır. Ne oğlu Mustafa Dede, ne torunu Derviş Mehmed ve ne de damadı Şükrullah ona yetişebilmiştir. Bıraktığı âsâr: 47 Kur'anı Kerîm, 1000 kadar en'am ve evrad, bir Mesabihi Şerif, deri üzerine yazılmış bir Meşariki Şerif, sayılamıyacak kadar Murakkaat, meşk ve kıt'alar ile Bayezid camiinin orta kapı, kubbe ve mihrabında, Edirnekapısı üzerindeki (Kelimei Tevhid), Firuzağa ve Davud Paşa camilerinin kapılarında bulunan tarihler bunun eserleri meyânındadır.

Kemal ÇIĞ

Tarih Kütüphanesi Serisi : 2

OSMANLI TARİHİNDE YASAKLAR

Yazan: Reşad Ekrem KOÇU

Yirmi beşten fazla, her biri dünyaca tanınmış bir ressamın albüm ve müzelerden alinmış çok orijinal, gördüğünüz zaman hayran kalacağınız tablosu ile süslenen bu eser, çok uzun ve çok ciddî bir çalışmanın mahsulü olduktan başka, devrimizin kıymetli tarihçisi ve edîb Reşad Ekrem Koçu'nun akıcı üslûbile yazılmış olması ayrı bir kıymet vermektedir. Eserin içindeki her meraklı bahis, şimdiye kadar duyulmamış fıkralarla da bezenmiştir. Bu eserde bulacağınız yasaklar: Tütün yasağı, kahve yasağı, içki yasağı, sokağa fenersiz çıkma yasağı, evlerde ışık yakma yasağı, afyon ve esrar kullanma yasağı, kadınların kaymakçı dükkânlarına gitme yasağı, kadınların açık saçık gezme yasağı, kadınlara mesire yasağı, gayrimüslimlere cariye satma yasağı, İstanbula bekâr uşağı girmesi yasağı, hamama giden gayrimüslimlere nalin giyme yasağı, Arnavudlara hamam tellâğı olma yasağı, arabaya ve ata binme yasağı, Çingenelerin ata binme yasağı, saçak, şahniş yasağı, kahvehanelerde devlet sohbeti yasağı, silâh taşıma yasağı, ev taşıma yasağı, surların üzerinde ev yapma yasağı, kiliselerde çan çalma yasağı, ay yıldız yasağı

Kütübhanesini zenginleştirmek ve babadan oğula intikal edecek bir esere sahip olmak, tarihin meraklı safhalarını öğrenmek istiyenlerin (TARİH KÜTÜBHANESİ) serisini edinmesini tavsiye ederiz.

FATİH SULTAN MEHMET

TARİH KÜTÜBHANESİ'nin birinci eseri, Fatih Sultan Mehmet'dir. Bu eser, Türkiyede, bu sahada salâhiyetle yazı yazabilecek şahsiyetlerin seçme ve münhasıran bu eser için yazdıkları makalelerle çıkmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Tahsin Öz, Profesör Süheyl Ünver, Osman Ergin, Reşad Ekrem Koçu, İbrahim Hakkı Konyalı, Arkeoloji Müzesi meskûkât mütehassısı İbrahim Artuk, Adnan Giz, Mithat Sertoğlu, Derviş Ahmet Kalender ve Niyazi Ahmet Banoğlu'nun Fatihin muhtelif cephesini tahlil eden yazılarile çıkmıştır.

Tarih Dünyası, okuyucularına en olgun ve hakikî tarih eseri vermek kararını, en orijinal eserler vermek suretile tatbik etmektedir.

Bir İzah: TARİH KÜTÜBHANESİ serisi muayyen miktarda basılmaktadır ve serinin bir cild içinde toplanması için zarif cildler hazırlanmaktadır. Bu eserlerin ikinci baskıları yapılmıyacağından okuyucularımızın vaktinde edinmelerini tavsiye ederiz. Fatih Sultan Mehmet sayısı eilmizde pek az miktarda kalmıştır.

Her eser 44 büyük sayfa ve 50 kuruştur.

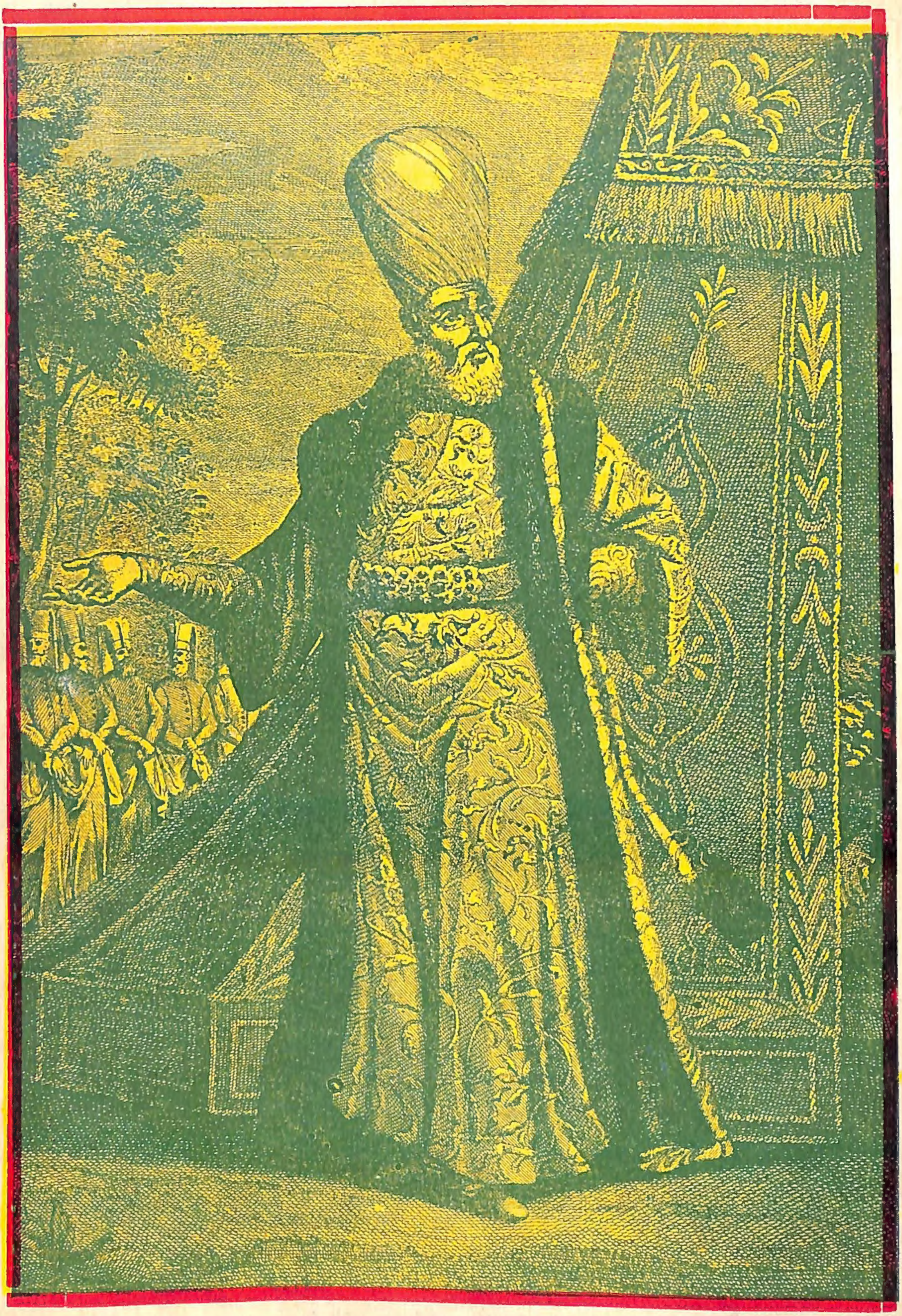

YENİÇERİ AĞASI

(Ferriol'ün tablosu)

Fiatı 50 kuruş